

GÖTEBORGS UNIVERSITET HANDELSHÖGSKOLAN

Naturen som rättssubjekt?

En posthumanistisk och komparativ studie om möjligheterna
att stärka det rättsliga skyddet för naturen i Sverige

Jacqueline Kanerot

Examensarbete, HRO800
30 högskolepoäng
Höstterminen 2020
Juristprogrammet

Juridiska institutionen
Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
Handledare: Julia Johansson
Examinator: Lena Gipperth

“We can not solve our problems by using the same kind of thinking we used when we created them.”

– Albert Einstein

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Förkortningar	5
1 Inledning	6
1.1 Introduktion till naturens rättigheter	6
1.2 Översikt över forskningsläget om naturen som rättssubjekt	10
1.3 Syftet med uppsatsen och tillhörande problemformuleringar	11
1.4 Teoretisk utgångspunkt	12
1.4.1 Introduktion till posthumanismen	12
1.4.2 Posthumanismen och relationen mellan människa och natur	14
1.4.3 Kritik mot posthumanismen	17
1.5 Metod och material	17
1.5.1 Komparation	17
1.5.2 Rättspolitisk argumentation	22
1.6 Avgränsningar	23
2 Ecuadors mål och bestämmelser till skydd för naturen	25
2.1 Rättsligt skydd för naturens rättigheter i Ecuador	25
2.2 Mål och bestämmelser om ekologisk hållbar utveckling i Ecuador	27
2.3 Begränsningar av skyddet för naturens rättigheter i Ecuador	29
3 Sveriges mål och bestämmelser till skydd för naturen	30
3.1 Rättsligt skydd för miljön enligt svensk rätt idag	30
3.2 Vem har talerätt å naturens vägnar i Sverige?	33
3.3 Begränsningar av skyddet för naturen enligt svensk rätt	36
4 Komparation av naturskyddet i Sverige och Ecuador	38
4.1 Likheter	38
4.2 Skillnader	40
5 Analys av Sveriges möjligheter till stärkt naturskydd	44
5.1 Rättspolitiska utmaningar kopplade till naturen som rättssubjekt	44
5.1.1 Är erkännandet av naturens rättigheter ett effektivt sätt att skydda naturen?	44
5.1.2 Hur vet vi vad naturen vill och vem ska tillåtas föra dess talan?	46
5.1.3 Kopplingen mellan naturens rättigheter och mänskliga rättigheter	48
5.2 Rättspolitiska möjligheter kopplade till naturen som rättssubjekt	49
5.2.1 Hur Sverige kan inspireras av Ecuador	49
5.2.2 Inkorporering av naturen som rättssubjekt i svensk rätt	51
5.2.3 Hur vi genom lag kan skapa ett förändrat förhållningssätt till naturen	53
6 Slutsats	56
6.1 Avslutande konklusioner	56
6.2 Återstående problem och förslag på vidare forskning	58
7 Käll- och litteraturförteckning	59

Sammanfattning

Den här uppsatsen utmanar rådande synsätt på relationen mellan människa och natur och ger förslag på ny lagstiftning som skulle kunna bidra till att naturen gavs ett starkare rättsligt skydd i Sverige. Uppsatsens första del redogör för och jämför existerande bestämmelser och mål till skydd för naturen i Ecuador, som redan infört naturen som rättssubjekt med egna rättigheter, med motsvarande reglering i svensk rätt. I denna funktionalistiska jämförelse observeras likheter och skillnader mellan ländernas sätt att ta sig an frågan om hur skyddet för naturen ska utformas.

Med utgångspunkt i jämförelsen undersöks det i uppsatsens andra, rättspolitiska del om Sveriges rättsliga skydd för naturen hade kunnat stärkas av att vi, likt Ecuador, införde naturen som rättssubjekt i vår nationella lagstiftning. Såväl i jämförelsen som i uppsatsens rättspolitiska del har de delarna av posthumanistisk teori som utmanar den antropocentriska idén om mänsklig överhöghet över naturen och som understryker människans sammankoppling med naturen lagts till grund för argumentationen. Utifrån detta teoretiska underlag konstateras det att Sveriges existerande lagstiftning till skydd för naturen inte i tillräckligt hög utsträckning tillvaratar naturens intressen. Detta då bestämmelserna dels bara formulerats som icke bindande målsättningar och dels grundar sig i antropocentriska föreställningar.

Om vi i Sverige tog efter Ecuador och införde naturen som rättssubjekt med egna rättigheter i våra lagar till skydd för naturen, skulle de bli mer förenliga med posthumanismen. Naturen skulle börja ses mer som ett subjekt med ett inneboende värde än som ett objekt som existerar för människans skull. Ett erkännande av naturens rättigheter skulle också främja en mer etisk och jämställd relation mellan människan och naturen och Sveriges chanser att nå upp till satta miljömål skulle öka. Genom att naturen gavs talerätt skulle naturens intressen därutöver ges ett större rättsligt utrymme än idag, vilket skulle bidra till att naturen gavs ett starkare skydd.

Förkortningar

A.a.	Anfört arbete
A.prop.	Anförd proposition
A.st.	Anfört ställe
Art.	Artikel
cit.	Citatform (förkortning av en refererad källa)
et al.	Et alia (med flera)
EU	Europeiska unionen
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
f.	Följande sida
ff.	Följande sidor
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FN	Förenta nationerna
IPCC	FN:s mellanstatliga klimatpanel (Intergovernmental Panel on Climate Change)
IUCN	Internationella naturvårdsunionen (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)
Jfr.	Jämför
kap.	Kapitel (i lagrum)
MB	Miljöbalk (1998:808)
Prop.	Proposition
s.	Sida
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
st.	Stycke
red.	Redaktör eller redaktörer
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SvJT	Svensk Juristtidning
uppl.	Upplaga
WWF	Världsnaturfonden (World Wildlife Fund)
Århuskonventionen	Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europas (FN/ECE) konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor

1 Inledning

1.1 Introduktion till naturens rättigheter

Juridiken är ett system som vi människor konstruerat för att reglera den verkligheten vi befinner oss i. Enligt rättspositivismen är rätten skapad av oss människor för oss människor.¹ Låt oss dock leka med tanken att lagarna inte bara vore ämnade att uppfylla människors intressen, utan även kunde inkludera andra levande ting och deras behov. Tänk om naturen och ekosystemen kunde erkännas för sitt inneboende värde och inte bara värderades utifrån vilken vinning vi människor kan dra av dem. Tänk om naturen därmed kunde bli en egen juridisk entitet med egna rättigheter – ett eget rättssubjekt som satte nya gränser för mänskligt handlande på jorden. Det skulle innebära att naturens intressen i större utsträckning skulle behöva övervägas då tillåtligheten av mänsklig, till äventyrs miljöskadlig, inblandning i naturen ska avgöras. På vissa håll i världen är detta inte bara en tanke, utan verklighet.

Människan har sedan slutet av 1700-talet i allt större omfattning påverkat miljön. Denna påverkan kan dels förklaras av människors ökade utnyttjande av jordens resurser och dels av den stora globala befolkningstillväxten som ägt rum de senaste trehundra åren och som fortfarande pågår.² Antropocen är ett begrepp som används för att beskriva den geologiska epok vi nu befinner oss i. Begreppet betonar mänsklighetens centrala roll i den globala påverkan på atmosfären och jorden som vi nu kan bevittna.³ Ordet antropocen kommer från grekiskans *ánthrōpos* (människa) och *kainós* (ny) och kan översättas till “människans tidsålder”.⁴ År 2016 rapporterade en arbetsgrupp som fått i uppdrag att analysera det formella inträdet av antropocen att de ansåg att denna geologiska tidsepok tog sin början under mitten av 1900-talet.⁵ Enligt den senaste rapporten från IPCC är det vidare “extremt troligt” att mänsklig aktivitet och mänskliga utsläpp av växthusgaser är de främsta orsakerna till den globala uppvärmningen som observerats sedan mitten av 1900-talet.⁶

Även vad gäller biologisk mångfald har den mänskliga påverkan varit mycket stor. Den höga graden av förlust av biologisk mångfald i modern tid tyder på att den sjätte massutrotningen av arter under jordens 4,5 miljarder långa livstid just nu äger rum.⁷ Populationen av ryggradsdjur minskade mellan år 1970 och 2012 i genomsnitt med 58 procent och beräknas vid seklets

¹ Spaak, T., “Rättspositivism och juridisk argumentation”, Juridisk tidskrift 3, 2005/06 [cit. Spaak 2005], s. 567.

² Crutzen, P. J., “Geology of mankind”, Nature 415, 2002, s. 23.

³ Crutzen, P. J. & Stoermer, E. F., “The Anthropocene”, Global Change Newsletter 41, 2000, s. 17.

⁴ Nationalencyklopedin, “antropocen”, 2020. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/antropocen> [hämtad 2020-10-19].

⁵ Zalasiewicz, J. et al., “The Working Group on the Anthropocene: Summary of evidence and interim recommendations”, Anthropocene 19, 2017, s. 55 f.

⁶ IPCC, “Climate Change 2014: Synthesis Report”, Genève, Schweiz, 2014, s. 4 f. Tillgänglig: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_AR5_FINAL_full_wcover.pdf [hämtad 2020-09-28].

⁷ Ceballos, G. et al., “Accelerated Modern Human-Induced Species Losses: Entering the Sixth Mass Extinction”, Science Advances 1:5, 2015 [cit. Ceballos et al. 2015], s. 3.

slut ha minskat med 67 procent.⁸ Historiskt har det visat sig ta hundratusentals till miljontals år för nya arter att uppstå efter en massutrotning av denna magnitud, vilket talar för att förlusten av biologisk mångfald ur ett mänskligt perspektiv är att betrakta som permanent.⁹

Det är lätt att tappa hoppet när man ställs inför sådan här information som vittnar om omfattningen av mänsklig påverkan på naturen. Det har dock tagits flera initiativ till att lösa problemen genom att sätta upp konkreta mål för vad vi människor behöver göra för att vända denna ohållbara trend. Ett exempel är FN:s klimatavtal från år 2015, även kallat Parisavtalet. Enligt detta ska den globala uppvärmningen hållas under 2°C och helst inte överstiga 1,5°C och de globala utsläppen av växthusgaser ska minskas drastiskt och omgående.¹⁰ Det har även forskats kring så kallade planetära gränser, det vill säga gränser för antropocentrisk påverkan på naturen som vi behöver hålla oss inom för att undvika att framkalla större miljöförändringar på ett globalt plan.¹¹ Även idén om naturens rättigheter kan ses som ett förslag till lösning på den pågående ekologiska krisen. Det finns idag nämligen en global rörelse som ifrågasätter rimligheten i att endast människor ska kunna ha rättigheter, vilket de menar bidrar till att skapa systematisk obalans och ekologisk förstörelse.¹² Enligt filosofin om naturens rättigheter ges varje ekosystem och dess invånare rättigheter. Genom att även naturen ses som ett rättssubjekt anses relationen mellan människa och natur nämligen bli mer jämlik, ömsesidig och balanserad.¹³ Tanken om naturens rättigheter grundar sig i övertygelsen om att naturen bör skyddas på grund av sitt inneboende värde och inte på grund av människans intresse av att få utnyttja den.¹⁴ Erkännandet av naturens rättigheter kan således ses som ett nytt sätt att genom lag skydda naturen, utifrån ett ekologiskt och etiskt perspektiv.¹⁵

Det finns länder som redan har erkänt naturens rättigheter genom lagstiftning, såväl på lokal som nationell och konstitutionell nivå. Däribland USA, Mexiko och Uganda, för att nämna några exempel.¹⁶ Det första och hittills enda landet som infört naturen som rättssubjekt i sin nationella grundlag är dock Ecuador, som år 2008 röstade igenom en ny grundlag där naturen tillerkänns verkställbara rättigheter.¹⁷ Även i Bolivia har naturens rättigheter fått genomslag i lagstiftningen. År 2010 antog de lagen om Moder Jords rättigheter, som reglerar naturens

⁸ WWF, "Living Planet Report 2016: Risk and resilience in a new era", Gland, Schweiz, 2016, s. 7. Tillgänglig: <https://is.gd/rcbOx9> [hämtad 2020-10-19].

⁹ Ceballos et al. 2015, s. 4.

¹⁰ Parisavtalet, art. 2.1 a); 4.1.

¹¹ Rockström, J. et al., "Planetary boundaries: Exploring the safe operating space for humanity", *Ecology and Society* 14(2):32, 2009. Tillgänglig: <https://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/> [hämtad 2020-09-28].

¹² Hallgren, H., "Naturens rättigheter i en besjälad värld", i *Sånger från jorden: 32 röster för en ny relation till planeten*, Martling, A. & Askmar, E. (red.), Tuna: Skörda förlag, 2015, [cit. Hallgren 2015], s. 57 ff.

¹³ Berg, N., Berg, I. & Hultman, M., *Naturens rättigheter: Att skapa fred med jorden*, Malmö: Roos & Tegnér, 2020 [cit. Berg et al. 2020], s. 21 f.

¹⁴ Gordon, G. J., "Environmental Personhood", *Colombia Journal of Environmental Law* 43:1, 2017, s. 53.

¹⁵ Boyd 2017, s. xxxiv.

¹⁶ Harmony with Nature, "Rights of Nature Law, Policy and Education", 2020. Tillgänglig:

<http://www.harmonywithnatureun.org/rightsOfNature/> [hämtad 2020-10-19].

¹⁷ Kotze L. J. & Villavicencio Calzadilla, P., "Somewhere between Rhetoric and Reality: Environmental Constitutionalism and the Rights of Nature in Ecuador", *Transnational Environmental Law* 6:2, 2017 [cit. Kotze & Villavicencio Calzadilla 2017], s. 404.

rättigheter samt statens och samhällets motsvarande skyldigheter.¹⁸ År 2012 antogs en kompletterande ramlag som bland annat definierar vilka normativa åtgärder som behöver vidtas för att holistisk utveckling i harmoni och balans med Moder Jord ska kunna uppnås i Bolivia.¹⁹ På Nya Zeeland nåddes år 2011 en överenskommelse mellan Māori-folket och staten, där floden Whanganui erkändes som ett rättssubjekt med egna rättigheter. Detta fastslogs i lag år 2017.²⁰ Två företrädare, en utvald av māorierna och en av staten, har till uppdrag att representera flodens intressen samt värna om dess välmående.²¹ På Nya Zeeland har även skogen Te Urewera och berget Mount Taranaki tillerkänts rättigheter enligt lag.²²

I samtliga av dessa tre sistnämnda länder finns det en stark urfolksrörelse. I såväl Bolivia som Ecuador tillhör stora delar av befolkningen olika urfolk, vars världsbilder har bidragit till framdrivandet av de ovan presenterade lagarna. Gemensamt för de andinska urfolken är deras starka koppling till *Pachamama* (Moder Jord).²³ Denna koppling har, tillsammans med konceptet *sumak kawsay* (det goda livet), som talar för en harmonisk samexistens mellan människa, natur och samhälle, legat till grund för de två ländernas lagar om naturens rättigheter.²⁴ Även på Nya Zeeland har lagstiftningen påverkats av urfolkens världsbild, som präglas av tanken om att människor, land, vatten, flora, fauna och den spirituella världen är sammankopplade och att människan har ett ansvar att respektera naturen. Synen på naturen som något mer än en resurs återspeglas också i Nya Zeelands lagar om naturens rättigheter.²⁵

Beträffande naturens rättigheter på en internationell nivå utformades under en internationell konferens om klimatförändringar och naturens rättigheter, som ägde rum i Cochabamba, Bolivia år 2010, ett utkast till en allmän deklARATION om Moder Jords rättigheter. FN:s generalförsamling uppmanas i detta utkast att anta deklARATIONEN. I deklARATIONEN beskrivs Moder Jord som källan till allt liv och människan skildras som en del av naturen. Vidare tillerkänns Moder Jord och alla delar av naturen en rad rättigheter genom deklARATIONEN. Enligt deklARATIONEN måste även vi människor uppfylla vissa skyldigheter för att Moder Jords rättigheter ska kunna genomföras och upprätthållas.²⁶

¹⁸ Boyd, D. R., *The Rights of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*, Toronto: ECW Press, 2017 [cit. Boyd 2017], s. 191 f.; Asamblea Legislativa Plurinacional de Bolivia [Mångnationella staten Bolivias riksdag], "Ley de Derechos de la Madre Tierra" ["Lagen om Moder Jords rättigheter"], lag 071, La Paz, Bolivia, 2010, art. 1.

¹⁹ Asamblea Legislativa Plurinacional de Bolivia [Mångnationella staten Bolivias riksdag], "La Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien" ["Ramlagen om Moder Jord och holistisk utveckling för det goda livet"], lag 300, La Paz, Bolivia, 2012, art. 3.

²⁰ Boyd 2017, s. 134.

²¹ A.a. s. 141.

²² Berg et al. 2020, s. 73.

²³ Boyd 2017, s. 189.

²⁴ A.a. s. 171.

²⁵ A.a. s. 132 f.

²⁶ Global Alliance for the Rights of Nature, "Universal Declaration of Rights of Mother Earth", 2020.

Tillgänglig:

<https://therightsofnature.org/wp-content/uploads/FINAL-UNIVERSAL-DECLARATION-OF-THE-RIGHTS-OF-MOTHER-EARTH-APRIL-22-2010.pdf> [hämtad 2020-10-19].

Någon deklaration om Moder Jords rättigheter har dock ännu inte antagits av FN. Däremot initierade FN:s generalförsamling år 2009 projektet “Harmony with Nature”, som syftar till att främja en relation mellan människa och natur som baseras på en icke-antropocentrisk världsbild.²⁷ Generalförsamlingen har än så länge antagit elva resolutioner på temat harmoni med naturen som bland annat uppmanar till främjande av liv i harmoni i naturen samt erkännande av sammankopplingen som finns mellan människan och naturen.²⁸

Även i Sverige är frågan om naturens rättigheter aktuell. Bland annat har Sametinget uttalat stöd för deklarationen om Moder Jords rättigheter.²⁹ Det har även på flera nivåer höjts röster för att naturens rättigheter bör föras in i svensk lagstiftning. Riksdagsledamöter från Miljöpartiet har vid två tillfällen, år 2017 respektive 2019, lagt fram motioner till riksdagen om att naturen bör införas som rättssubjekt i regeringsformen. Den förra motionen avslogs, medan den senare för närvarande (december 2020) bereds i konstitutionsutskottet.³⁰ Nätverket för Naturens rättigheter i Sverige har också inlett ett projekt där flera aktörer samarbetar för att sjön Vättern ska tillerkännas rättigheter.³¹

Dessa initiativ grundar sig, likt den här uppsatsen, i uppfattningen om att nuvarande miljöskyddslagstiftning i Sverige inte erbjuder ett tillräckligt långtgående skydd för naturen. Exempelvis är det ovanligt att lagar till skydd för naturen kringgås på ett sätt som gör dem verkningslösa.³² Lagarna har inte heller till mål att i alla lägen skydda naturen. Enligt Naturvårdsverket går dessutom utvecklingen för att nå upp till de 16 nationella miljömålen som beslutats av riksdagen åt fel håll. De anser att det behövs “en vässad miljöbalk med stärkt tillämpning” för att samtliga miljömål ska kunna uppnås.³³ Den här uppsatsen har därför analyserat möjligheterna för Sverige att stärka skyddet för naturen genom att, utöver redan existerande miljöskyddslagstiftning, även införa naturen som rättssubjekt i våra nationella lagar.

²⁷ Harmony with Nature, “Programme”, 2020. Tillgänglig: <http://www.harmonywithnatureun.org/> [hämtad 2020-10-19].

²⁸ Harmony with Nature, “Chronology”, 2020. Tillgänglig: <http://www.harmonywithnatureun.org/chronology/> [hämtad 2020-10-19].

²⁹ Sametinget, “Sammanträdesprotokoll 2018:6”, 2018, s. 95 ff. Tillgänglig: https://www.sametinget.se/121919?file_id=1 [hämtad 2020-10-20].

³⁰ Sveriges riksdag, “Naturens rättigheter. Motion 2017/18:3010 av Annika Lillemets m.fl. (MP)”, 2019. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/naturens-rattigheter_H5023010 [hämtad 2020-09-15]; Sveriges riksdag, “Naturens rättigheter. Motion 2019/20:3306 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP)”, 2019 [cit. Motion 2019/20:3306 (MP)]. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/naturens-rattigheter_H7023306 [hämtad 2020-09-15].

³¹ Naturens rättigheter, “Vätterns rättigheter – Rights of Lake Vättern”, 2020. Tillgänglig: <http://www.naturensrattigheter.se/vattern/> [hämtad 2020-09-16].

³² Chapron, G. & Epstein, Y., “Ett rättighetsperspektiv på naturskydd”, *Biodiverse* 24:1, 2019 [cit. Chapron & Epstein 2019], s. 6.

³³ Naturvårdsverket, “Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019: Med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan”, 2019, s. 6. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6865-3.pdf?pid=24098> [hämtad 2020-10-28].

1.2 Översikt över forskningsläget om naturen som rättssubjekt

I detta avsnitt kommer det att redogöras för verk skrivna av ett antal utvalda forskare som bidragit med tongivande insikter om naturens rättigheter och innebörden av att se naturen som rättssubjekt. Nämnas bör att denna forskning bygger vidare på forskning från andra discipliner. Bland annat har Aldo Leopolds landetik, enligt vilken människor har moraliska förpliktelser gentemot naturen,³⁴ påverkat denna forskning. Även djupekologin, ett begrepp som myntades av den norske filosofen Arne Næss och som understryker naturens inneboende värde,³⁵ har haft stort inflytande över forskningen om naturens rättigheter.

Den amerikanske juridikprofessorn Christopher Stone publicerade år 1972 artikeln "Should Trees Have Standing?" där han ställer frågan om även naturen kan ha rättigheter. Stone pekar på utvecklingen av mänskliga rättigheter, som har gått från att endast omfatta vissa, till att bli (närmast) allomfattande och menar att erkännandet av naturens rättigheter skulle kunna vara ett sätt att utvidga vår empati till ytterligare en grupp, nämligen naturen.³⁶

I boken "The Dream of the Earth" introducerade kulturhistorikern Thomas Berry termen *Earth jurisprudence*, en rättsvetenskap som har planeten och dess behov som utgångspunkt och enligt vilken människan ses som en art av många andra som befolkar planeten. Enligt Berry har allt levande, genom sin existens, en inneboende rätt att finnas, rätt till livsmiljö och rätt att uppfylla sin naturliga roll.³⁷ Utöver detta förespråkar Berry i boken "The Great Work: Our Way Into the Future" också att varje art bör tillerkännas rättigheter som är specifika för just den arten. Det "stora arbetet" som titeln till boken åsyftar är den övergången vi behöver göra för att lämna tiden av mänsklig förstörelse av jorden bakom oss. Istället behöver vi träda in i en ny, jordcentrerad era där människans samspel med naturen vägleds av en moralisk kompass som tillåter oss att leva på ett sätt som är gynnsamt för allt levande på jorden.³⁸

Den sydafrikanske advokaten Cormac Cullinan bygger i boken "Wild law: A Manifesto for Earth Justice" vidare på Berrys idéer om *Earth jurisprudence* då han skriver om *wild law*. Cullinan beskriver *wild law* som ett sätt att främja ett starkare band mellan människan och naturen och ett sätt att genom lag påverka människor till att börja se sig själva som en del av jordens system och processer. Enligt *wild law* bör samtliga medlemmar av jordens gemenskap tillerkännas rättigheter och hela planetens välmående ska alltid ges företräde framför enskilda individers rättigheter, vilket enligt Cullinan i längden även skulle gynna mänskligheten.³⁹

³⁴ Leopold, A., *A Sand County almanac and Sketches here and there*, New York: Oxford University Press, 1949.

³⁵ Næss, A., "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary", *Inquiry* 16:1, 1973, s. 95-100.

³⁶ Stone, C. D., "Should Trees Have Standing – Toward Legal Rights for Natural Objects", *Southern California Law Review* 45:2, 1972, s. 450-501.

³⁷ Berry, T., *The Dream of the Earth*, San Francisco: Sierra Club Books, 1988.

³⁸ Berry, T., *The Great Work: Our Way Into the Future*, New York: Bell Tower, 1999.

³⁹ Cullinan, C., *Wild law: A Manifesto for Earth Justice*, 2 uppl., Cambridge: Green Books, 2011.

Juridikprofessorn Randall S. Abate lyfter i boken “Climate Change and the Voiceless: Protecting Future Generations, Wildlife, and Natural Resources” frågan om naturens rättigheter ur ett hållbarhetsperspektiv. Han understryker sårbarheten hos vilda djur, naturresurser och framtida generationer, som inte på egen hand kan väcka eller föra sin egen talan i en rättsprocess. Abate anser att det behövs en mer liberal syn på vem som ska ges talerätt å de röstlösa vägnar och förespråkar en mer ambitiös lagstiftning till skydd för dessa grupper, för att deras intressen mer effektivt ska kunna representeras i en juridisk kontext.⁴⁰

Visa Kurki, forskare på juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet, intar i boken “A Theory of Legal Personhood” en annorlunda position jämfört med övriga presenterade forskare. Han argumenterar för att man, för att kunna räknas som rättssubjekt, måste kunna ha intressen eller avsikter. För att någon ska kunna utgöra ett passivt rättssubjekt vars rättigheter företräds av ett ombud, krävs det också att någon annan har motsvarande skyldigheter gentemot subjektet. Vad gäller naturen menar Kurki att det inte är möjligt att ha skyldigheter gentemot den, eftersom naturen och dess ekosystem saknar förmågan att känna känslor. Han föreslår att skyldigheten att inte förstöra naturen istället kan riktas mot mänskligheten i stort eller det kollektiva intresset av en välbevarad natur.⁴¹

1.3 Syftet med uppsatsen och tillhörande problemformuleringar

Den här uppsatsen utgör en intervention i forskningsdebatten om naturens rättigheter och om effekterna av att utvidga lagen till att inkludera naturen som rättssubjekt. Det som uppsatsen tillför, som inte tidigare har studerats, är dels en jämförelse mellan skyddet för naturen såsom det regleras i svensk respektive ecuadoriansk rätt och dels analyser kring hur skyddet för naturen i svensk rätt skulle kunna stärkas om vi i Sverige införde naturen som rättssubjekt.

I uppsatsen analyseras föreställningar om att naturen endast finns till för oss människor eller att människor skulle vara överordnade naturen. Även frågan om naturens talerätt och vem som idag tillåts föra talan å naturens vägnar problematiseras. Detta görs i jämförelsen mellan Ecuador och Sveriges tillvägagångssätt i fråga om att reglera skyddet för naturen. Med hjälp av posthumanistisk teori och med Ecuador som exempel undersöks det därefter hur skyddet för naturen i Sverige skulle kunna stärkas av att vi, likt Ecuador, införde naturen som rättssubjekt. Rättsliga och filosofiska utmaningar eller möjliga tvivelsmål kopplade till en sådan ändring av lagen analyseras och bemöts också, i syfte att överkomma sådana hinder som eventuellt skulle kunna begränsa de nya bestämmelsernas genomslagskraft. Studien utmanar således vårt synsätt på relationen mellan människan och naturen och föreslår ny lagstiftning som skulle kunna bidra till att ge naturen ett starkare rättsligt skydd i Sverige.

⁴⁰ Abate, R. S., *Climate Change and the Voiceless: Protecting Future Generations, Wildlife, and Natural Resources*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020 [cit. Abate 2020].

⁴¹ Kurki, V. A. J., *A Theory of Legal Personhood*, Oxford: Oxford University Press, 2019.

Eftersom såväl orsakerna till som effekterna av klimatförändringarna är globala, krävs det att alla världens länder samarbetar med att åta sig att genomföra storskaliga förändringar.⁴² Samtidigt som åtgärder behöver vidtas på en internationell nivå, bör varje land även se till att den egna nationella lagstiftningen på ett så effektivt sätt som möjligt skyddar naturen och främjar en minskad klimatpåverkan. Detta för att se till att det egna landet når upp till satta miljömål och på så vis bidrar till en ekologiskt hållbar utveckling. Som konstaterats ovan⁴³ erbjuder nuvarande svensk lagstiftning inte ett tillräckligt långtgående skydd för naturen. Därför finner jag det relevant att utvärdera möjligheterna att stärka det befintliga skyddet för naturen i Sverige genom att införa naturen som rättssubjekt i våra nationella lagar.

Den målgrupp som uppsatsen riktar sig till är bred, då ämnet som behandlas i uppsatsen förhoppningsvis är av intresse för såväl jurister som politiker och allmänheten i stort. Utgångspunkten för uppsatsen är dock att läsaren har grundläggande juridiska förkunskaper.

Sammanfattningsvis besvarar uppsatsen följande frågeställningar:

- Vad finns det för likheter och skillnader mellan de övergripande bestämmelserna och målsättningarna till skydd för naturen i ecuadoriansk respektive svensk rätt och hur kan de analyseras utifrån ett posthumanistiskt perspektiv?
- Hur kan vi utifrån denna jämförelse och med posthumanismen som verktyg se hur skyddet för naturen i svensk rätt skulle kunna stärkas av att vi, utöver redan befintliga bestämmelser till skydd för naturen, även införde naturen som rättssubjekt i vår nationella lagstiftning?
- Vilka potentiella hinder skulle kunna identifieras kopplat till ett införande av naturen som rättssubjekt och hur skulle dessa kunna överkommas?

1.4 Teoretisk utgångspunkt

I uppsatsen har jag genomgående utgått ifrån ett posthumanistiskt perspektiv, utifrån vilket jag reflekterat kring alternativ till det människocentrerade sättet att stifta lagar som vi sedan tidigare är vana vid. Nedan kommer posthumanistisk teori att presenteras närmare.

1.4.1 Introduktion till posthumanismen

För att ge en bättre förståelse av posthumanismen vill jag inledningsvis ge en kort bakgrund till teorin genom att redogöra för en del av den kritik som historiskt riktats mot *humanismen*. Denna kritik är nämligen en av de teoretiska vägar som lett till posthumanismens framväxt.⁴⁴ Därefter kommer jag att redogöra för de aspekter av posthumanismen som är relevanta för förståelsen av den här uppsatsen.

⁴² Bodansky, D., Brunnée, J. & Rajamani, L., *International Climate Change Law*, Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 2.

⁴³ Se avsnitt 1.1.

⁴⁴ Braidotti, R., *The Posthuman*, Cambridge: Polity Press, 2013 [cit. Braidotti 2013], s. 27.

Humanismen utgår från ett mänskligt ideal baserat på en vit, europeisk, urbaniserad, heterosexuell man utan någon form av funktionsnedsättning.⁴⁵ Detta humanistiska ideal har av anti-humanismen kritiserats för att vara alltför snävt och exkluderande, då allt som inte passar in i denna mall nedvärderas i förhållande till den dominanta normen som inte tillåter någon form av olikhet.⁴⁶ Anti-humanister motsätter sig också humanismens tendenser att ständigt placera människan på en piedestal, till synes härskande över världen och världshistorien.⁴⁷ Denna humanistiska individualism och självupptagenhet kritiserar för att leda till egoism och arrogans.⁴⁸

Postmodernismen och dess radikala dekonstruktion av “människan” har också lagt grunden för posthumanismen och dess tankar.⁴⁹ Postmoderna rörelser har gjort det till sin uppgift att upphöja människor som tidigare marginaliserats i moderniteten och som fallit utanför ramen för humanismens dominerande subjekt. Dessa tankar återspeglas i posthumanismen som i sin kritik mot humanismens snäva idé om vad som kan konstituera en människa går längre än anti-humanismen genom att inte bara kritisera, utan även utforska nya, alternativa sätt att konceptualisera det mänskliga subjektet.⁵⁰ Posthumanismen tar avstånd från humanismens individualism och eftersträvar istället en högre grad av inkludering.⁵¹ Grupper som historiskt marginaliserats i förhållande till humanismens “människa” tillåts genom posthumanismen göra sina röster hörda och de tillåts även utgöra subjekt.⁵² Posthumanismen frångår således den humanistiska, generaliserade beskrivningen av det mänskliga subjektet och ser istället människan som mångfaldig och pluralistisk.⁵³

Förutom sin kritik mot humanismen, lägger posthumanismen även post-antropocentriska och post-dualistiska tankegångar till grund för sin filosofi. Post-dualismen uppmärksammar att dualismer, såsom uppdelningar mellan mänsklig och icke-mänsklig eller manlig och kvinnlig, i västerländsk historia har använts för att definiera identitet samt sätta ramarna för vad som anses kunna utgöra ett subjekt och inte.⁵⁴ Systematiskt har den ena av dualismerna värderats högre än den andra och dessa hierarkiska konstruktioner har historiskt banat väg för diskriminering. Posthumanismen försöker därför överge detta dualistiska tänkande.⁵⁵ Av denna anledning innehåller posthumanistisk identitetsbildning ingen form av uppdelning eller centralisering av individer, utan utgår istället från inkludering.⁵⁶

⁴⁵ Braidotti 2013, s. 24; 65.

⁴⁶ A.a. s. 28.

⁴⁷ A.a. s. 23.

⁴⁸ A.a. s. 30.

⁴⁹ Ferrando, F., *Philosophical Posthumanism*, London & New York: Bloomsbury Academic, 2019 [cit. Ferrando 2019], s. 24.

⁵⁰ Braidotti 2013, s. 37.

⁵¹ A.a. s. 39.

⁵² Ferrando 2019, s. 24.

⁵³ A.a. s. 164.

⁵⁴ A.a. s. 54 f.

⁵⁵ A.a. s. 60 f.

⁵⁶ A.a. s. 189.

Vad gäller posthumanismens kritik mot antropocentrismen, riktar sig denna främst mot antropocentrismens arts specifika hierarki där människan som art placerats högst upp.⁵⁷ De post-antropocentriska inslagen inom posthumanismen utmanar alltså den antropocentriska föreställningen om mänsklig exceptionalism.⁵⁸ Post-antropocentrismen breddar också posthumanismen genom att lyfta upp icke-människornas tidigare tystade röster.⁵⁹ Genom post-antropocentrismen ersätts dualistiska hierarkier mellan människa och icke-människa med ett erkännande av jämlikhet, baserat på tanken om att alla levande ting utgör en enhet.⁶⁰ Människan decentraliseras därigenom i förhållande till det icke-mänskliga.⁶¹

Posthumanismen har flera olika inriktningar, men generellt kan sägas att den hjälper oss att förstå hur vi kan existera som människor i en värld där vi lagt humanismens självpålagda, strikta och begränsade definition av vad det innebär att vara människa bakom oss.⁶² Enligt posthumanismen kan vi redan nu bli posthumana. För att komma dit behöver vi dekonstruera vad det innebär att vara människa genom att förändra vårt sätt att relatera till andra och till oss själva.⁶³ Posthumanismen uppmärksammar det faktum att ”människan” inte är en neutral, utan snarare en hierarkisk term som reglerar tillgången till privilegier och rättigheter.⁶⁴ Utifrån dessa premisser behöver vi människor reflektera över vår plats i världen och se oss mer som öppna nätverk.⁶⁵ Posthumanismen uppmuntrar oss att frångå historiens tankebanor för att kunna finna nya, kreativa sätt att hantera nutida och framtida problem.⁶⁶

1.4.2 Posthumanismen och relationen mellan människa och natur

Föregående avsnitt har introducerat historiken bakom posthumanismens uppkomst och några centrala delar av teorin. Den här uppsatsen utgår ifrån de kritiska, filosofiska och ekologiska delarna av posthumanismen som berör relationen mellan människan och naturen. Dessa teoretiska utgångspunkter har valts som underlag till uppsatsen eftersom de utgör bra verktyg för att uppmärksamma antropocentriska eller dualistiska inslag i nuvarande miljöskyddslagstiftning. De tillhandahåller även lösningar på hur vi människor skulle kunna leva utan att det sker på naturens bekostnad. Idén om naturens rättigheter ligger nära dessa posthumanistiska tankar. Posthumanismen gör det därför möjligt att se vilka möjligheter men också svårigheter som skulle följa av ett erkännande av naturens rättigheter. I detta avsnitt kommer de specifika delarna av posthumanismen som behandlar förhållandet mellan människa och natur och som legat till grund för uppsatsens analyser att presenteras närmare.

⁵⁷ Braidotti, R., “Posthuman Critical Theory”, i *Critical posthumanism and planetary futures*, Banerji, D. & Paranjape, M. R. (red.), New Delhi: Springer India, 2016 [cit. Braidotti 2016], s. 13 f.

⁵⁸ Ferrando 2019, s. 30.

⁵⁹ A.a. s. 103.

⁶⁰ Braidotti 2013, s. 56 f.; 71.

⁶¹ Ferrando 2019, s. 54 f.

⁶² A.a. s. 188.

⁶³ A.a. s. 28.

⁶⁴ Braidotti 2016, s. 15.

⁶⁵ Ferrando 2019, s. 185.

⁶⁶ Braidotti 2013, s. 54.

Som utgångspunkt för posthumanismen ligger förvissningen om att vi i Västvärlden har dragit en skarp linje mellan oss själva och naturen.⁶⁷ Därigenom har vi gjort naturen och dess beståndsdelar till resurser utan något inneboende värde i sig själva.⁶⁸ Tanken om att det existerar en sådan uppdelning mellan människa och natur associeras med humanismen.⁶⁹ Humanismen betraktar nämligen det mänskliga sinnet som överlägset kroppen.⁷⁰ Enligt humanismen antas även att förnuft är en uteslutande mänsklig egenskap.⁷¹ Denna uppfattning om det mänskliga förnuftiga sinnet som överlägset kroppen har lett till ett särskiljande av människan från resten av världen.⁷²

Avgörande för denna delen av posthumanismen är också kritiken mot den antropocentriska föreställningen om människan som en överlägsen art.⁷³ Enligt posthumanismen behöver vi frångå dessa humanistiska och antropocentriska hierarkiska tendenser att nedvärdera naturen och istället försöka skapa ett mer ekologiskt medvetet samhälle som erkänner människans beroende av och sammankoppling med naturen.⁷⁴ Posthumanismen vill skapa samhällen för en mångfald av varelser, mänskliga som icke-mänskliga, där naturen värderas utifrån sitt inneboende värde och inte utifrån den vinning vi människor kan dra av den.⁷⁵ En posthumanistisk politik söker mer ödmjuka sätt för oss människor att leva tillsammans med andra varelser på den ändliga planeten som vi delar.⁷⁶ Post-antropocentrismen ger därtill vid handen att någon definitiv uppdelning mellan människor och icke-människor inte existerar. Människan ses som ytterligare en djurart.⁷⁷ Enligt posthumanismen behöver vi alltså acceptera att mänskligheten och naturen är ouplösligt sammanflätade med varandra.⁷⁸

En filosofisk rörelse som är relevant för det här posthumanistiska synsättet är djupekologin.⁷⁹ Djupekologin förespråkar en världsbild som utgår från naturen, till skillnad från den numera dominerande antropocentriska världsbilden som utgår från människan.⁸⁰ Denna ekologiska

⁶⁷ Fishel, S. R., "Performing the Posthuman: An Essay in Three Acts", i *Reflections on the Posthuman in International Relations The Anthropocene, Security and Ecology*, Eroukhmanoff, C. & Harker, M. (red.), Bristol: E-International Relations, 2017 [cit. Fishel 2017], s. 53; Waldau, P., "Kweli ndugu yanga—the Religious Horizons of "Humans Are Primates"", *Worldviews* 11:1, 2007, s. 106 f.

⁶⁸ Fishel 2017, s. 53.

⁶⁹ Wolfe, C., *What is Posthumanism?*, Minneapolis & London: University of Minnesota Press, 2010, s. xiv.

⁷⁰ Fetherston, R., "Evolving a New, Ecological Posthumanism: An Ecocritical Comparison of Michel Houellebecq's *Les Particules élémentaires* and Margaret Atwood's *MaddAddam* Trilogy", i *Ethical Futures and Global Science Fiction*, Kendal, Z., Smith, A., Champion, G. & Milner, A. (red.), London & New York: Palgrave Macmillan, 2020 [cit. Fetherston 2020], s. 101.

⁷¹ Braidotti 2016, s. 14.

⁷² Käll, J., "Converging Human and Digital Bodies", Juridiska institutionens skriftserie, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, skrift 023, 2017, s. 147.

⁷³ Miah, A., "A Critical History of Posthumanism", i *Medical Enhancement and Posthumanity*, Gordijn, B. & Chadwick R. (red.), 2 uppl., Dordrecht: Springer Netherlands, 2009, s. 72.

⁷⁴ Fetherston 2020, s. 111.

⁷⁵ Fishel 2017, s. 54.

⁷⁶ Nimmo, R., "Apiculture in the Anthropocene: between posthumanism and critical animal studies", i *Animals in the Anthropocene: critical perspectives on non-human futures*, Human Animal Research Network Editorial Collective (red.), Sydney: Sydney University Press, 2015 [cit. Nimmo 2015], s. 196.

⁷⁷ Ferrando 2019, s. 186.

⁷⁸ Nimmo 2015, s. 196.

⁷⁹ Fetherston 2020, s. 103.

⁸⁰ Merchant, C., *Radical Ecology: The Search for a Livable World*, New York: Routledge, 1992, s. 85.

världsbild utmanar idén om mänsklig överlägsenhet och lyfter inte bara fram mänskliga behov, utan även behoven hos icke-människor.⁸¹ Ur ett posthumanistiskt perspektiv har djupekologin dock kritiserats för att vilja lösa den ekologiska kris vi står inför genom att upphöja naturen till mänsklig status. Detta anses problematiskt eftersom humanistiska egenskaper som egoism, självcentrering och arrogans därigenom även skulle tillskrivas naturens icke-mänskliga agenter.⁸²

Likt djupekologin vill även posthumanismen komma ifrån den tidigare uppdelningen mellan å ena sidan människan, subjektet, och å andra sidan de icke-mänskliga objekten, "de andra".⁸³ Till skillnad från djupekologin, som vill ge naturen subjektstatus genom att upphöja den till mänsklig status, vill dock posthumanismen utforma nya sätt att definiera subjektet.⁸⁴ Det posthumanismen eftersträvar är ett icke-enhetligt subjekt som bidrar till en utvidgad känsla av tillhörighet och där även icke-mänskliga "andra" inkluderas.⁸⁵ Människan skulle därmed inte längre ha ensamrätt till subjektpositionen,⁸⁶ utan subjektet skulle präglas av en relationell struktur mellan naturens samtliga entiteter.⁸⁷ Utifrån detta synsätt behöver människor försöka kombinera sina egna intressen med den större gemenskapens välfärd. Avgörande för att vi ska kunna göra det är att vi lämnar den självcentrerade individualismen och tanken om mänsklig överhöghet bakom oss.⁸⁸ Detta mer jämlika sätt att definiera subjektet ställer nämligen krav på människan att ompositionera sig och förändras. Dels genom att frånsäga sig vissa privilegier som kan härledas till den tidigare centraliseringen av människan, och dels genom att agera etiskt och välvilligt gentemot andra varelser.⁸⁹ Att bli posthuman kan således beskrivas som en process för att omdefiniera sin anknytning till världen, i relation till alla andra som också befolkar den.⁹⁰

Sammanfattningsvis har det i den här uppsatsen applicerats en posthumanistisk teori som, i enlighet med ovan presenterade utgångspunkter, förespråkar en förståelse av människan som en del av ekosystemen på jorden, existerande i relation till allt levande samt som inbördes beroende av naturen. Det förespråkas att vi expanderar vår världsuppfattning till att inkludera, respektera och värna även om andra arters och entiteters intressen och rättigheter samt att vi erkänner deras inneboende värde. Kritik riktas även mot tankegångar som grundar sig i antropocentriska föreställningar om mänsklig dominans. Detta görs genom att vikten av att förhålla sig till det icke-mänskliga utifrån etiska termer som även tillåter icke-mänskliga entiteter att inta subjektstatus utifrån ett rättighetsperspektiv understryks. Med det inte sagt att jag anser att naturen ska likställas med människor. Det jag avser bidra till genom den här

⁸¹ Fetherston 2020, s. 103.

⁸² Braidotti 2013, s. 85 ff.

⁸³ Ferrando 2019, s. 165.

⁸⁴ Braidotti 2013, s. 12.

⁸⁵ A.a. s. 49 f.

⁸⁶ A.a. s. 82.

⁸⁷ A.a. s. 87.

⁸⁸ A.a. s. 48.

⁸⁹ A.a. s. 88.

⁹⁰ Braidotti 2016, s. 25.

uppsatsen är närmare en omvärdering av människan som alltings mått och som utgångspunkten för majoriteten av vår lagstiftning.

1.4.3 Kritik mot posthumanismen

Då posthumanismen är en relativt ny teoribildning har det av naturliga skäl ännu inte hunnit utvecklas så mycket kritik mot den. Kritik har dock riktats mot posthumanismen från humanistiskt håll. I en ansats att försvara humanismen och dess värden har det lagts fram förslag på hur humanismen skulle kunna bli mer inkluderande genom att utvecklas till att omfatta fler grupper än vita, europeiska män. Därigenom anses posthumanismen inte behövas för att tackla de nutida och framtida utmaningar som vi människor kommer att ställas inför.⁹¹

Kritik som jag själv riktar mot den delen av posthumanismen som berör relationen mellan människa och natur är att den är utopisk till sin karaktär. Med det menar jag att den förespråkar en framtid som realistiskt sett kan bli svår att uppnå, med tanke på människors och marknadskrafternas tänkbara ovilja att decentralisera människan till fördel för ovan presenterade ekofilosofiska premisser. Kritiken åsido menar jag att teorin ändå är ett bra verktyg för att synliggöra humanistiska, dualistiska och antropocentriska inslag i den svenska miljöskyddslagstiftningen samt en bra utgångspunkt för att fördjupa analysen kring införandet av naturens rättigheter i svensk rätt. Dock är det självklart av vikt att kritiken inte negligeras. Jag kommer därför i uppsatsen att beakta kritiken vid appliceringen av teorin.

1.5 Metod och material

I detta avsnitt kommer valen av tillvägagångssätt för genomförandet av den här uppsatsen att presenteras och motiveras med beaktande av deras styrkor och svagheter, i syfte att bidra till arbetets transparens och tillförlitlighet. För att kunna uppfylla syftet med uppsatsen har rättsvetenskaplig metod använts. Den rättsvetenskapliga metoden kan beskrivas som ett sätt att uttala sig om rätten på ett vetenskapligt sätt.⁹² Inom rättsvetenskapen ryms dock flera olika metoder.⁹³ Den här uppsatsen kan delas upp i två delar: en komparativ, som också inrymmer rent deskriptiva delar, och en argumenterande. I dessa delar tillämpas olika rättsvetenskapliga metoder och nedan kommer det att redogöras för var och en av dessa.

1.5.1 Komparation

I uppsatsens komparativa del, som kopplar an till den första frågeställningen, har skyddet för naturen i Ecuador och Sverige jämförts och analyserats utifrån posthumanistisk teori. Vid genomförandet av jämförelsen har komparativ metod använts, vilket innebär att likheter och skillnader länderna emellan har observerats.⁹⁴ Syftet med detta jämförande moment har varit

⁹¹ Mason, P., *Clear Bright Future: A Radical Defence of the Human Being*, London: Allen Lane, 2019, s. 190.

⁹² Sandgren, C., *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 4 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2018, [cit. Sandgren 2018], s. 15 ff.

⁹³ A.a. s. 48.

⁹⁴ Valguarnera, F., "Komparativ juridisk metod", i *Juridisk metodlära*, Nääv, M. & Zamboni, M. (red.), 2 uppl., Lund: Studentlitteratur, 2018 [cit. Valguarnera 2018], s. 143.

att undersöka hur den rättspolitiska frågan om reglering av skydd för naturen har lösts i Ecuador för att därigenom, i efterföljande avsnitt, kunna analysera om vi genom att inspireras av Ecuador hade kunnat utveckla Sveriges sätt att reglera samma fråga. Närmare bestämt har *funktionalistisk komparativ metod* använts, vilket innebär att jämförelsen har avgränsats till att endast avse regleringen av skydd för naturen i de två länderna. Genom användandet av funktionalistisk komparativ metod har frågor om begreppsskillnader och skillnader i uppbyggnaden av rättssystemen länderna emellan inte stått i vägen för en komparation, utan själva sakfrågan har tillåtits stå i centrum.⁹⁵

Ett antal av de bestämmelser som jämförts återfinns i Sverige och Ecuadors respektive grundlagar. I doktrin har framhållits att det vid konstitutionella jämförelser är av vikt att det redogörs för rättssystemets historiska, politiska och ideologiska kontext och konstitutionens utveckling.⁹⁶ Då denna uppsats har utgått från funktionalistisk komparativ metod har jag dock valt att inte beskriva frågor som dessa så ingående som skulle ha gjorts om uppsatsen vore en renodlad konstitutionell jämförelse. Istället har fokus legat på de två ländernas bestämmelser och målsättningar i fråga om skydd för naturen. Då några av dessa dock återfinns i de två ländernas respektive grundlagar har det ändå getts en kort bakgrund till tillkomsten av dessa specifika grundlagsbestämmelser. Bestämmelsernas ställning inom regelhierarkin har också beskrivits för att de bättre ska kunna förstås i sitt sammanhang.

Vid valet av vilket land som skulle utgöra jämförelseobjekt valdes det bland de länder som skiljer sig från Sverige på så vis att naturen redan införts som rättssubjekt där. Skälet till att valet föll på Ecuador har sin förklaring i att Ecuador är det första och enda landet i världen som än så länge (december 2020) har infört bestämmelser om naturens rättigheter i sin nationella grundlag, vilket de gjorde år 2008.⁹⁷ Utifrån ett posthumanistiskt perspektiv är min uppfattning även att Ecuador och Sveriges skydd för naturen skiljer sig åt, vilket talar för att en jämförelse skulle vara givande. Jag fann det således relevant att jämföra utformningen av det rättsliga skyddet för naturen i Ecuador med Sveriges reglering av motsvarande område, för att utifrån detta underlag kunna analysera möjligheterna att inkorporera naturens rättigheter i svensk rätt.

Komparationens utformning baseras på *Länderberichtmetoden*, vilket innebär att jag har valt att först redogöra för lagstiftningen i varje land för sig för att därefter jämföra länderna.⁹⁸ Genom att istället göra en löpande jämförelse där båda länderna beskrivits utifrån samma mall hade man gått miste om flera viktiga aspekter, eftersom upplägget i hur naturen skyddas i de två länderna skiljer sig åt. Därför har jag valt att tillämpa Länderberichtmetoden för att i beskrivningen av respektive land kunna beakta relevant material för just det landet.

⁹⁵ Valguarnera 2018, s. 155.

⁹⁶ Hallström, P., "Att jämföra konstitutioner", SvJT, 2010, s. 576; 584.

⁹⁷ Kotze & Villavicencio Calzadilla 2017, s. 404.

⁹⁸ Sandgren 2018, s. 86.

För att undvika att ländernas olika sätt att reglera skyddet för naturen skulle få en negativ påverkan på jämförelsen har jag försökt finna gemensamma nämnare vid urvalet av material. Av denna anledning har jag haft mål och bestämmelser om naturens rättigheter i Ecuador som utgångspunkt och valt att jämföra dessa med motsvarande mål och bestämmelser i svensk rätt, för att jämförelsen skulle bli så rättvisande som möjligt. Att Ecuadors nationella mål och lagar om naturens rättigheter har fått en sådan central betydelse beror på att de skulle kunna utgöra en källa för inspiration inför ett införande av naturen som rättssubjekt i Sverige. Trots de gemensamma nämnarna har materialet från de två länderna ändå ofrånkomligen skiljt sig åt till både mängd och innehåll. Detta beror dels på att länderna av naturliga skäl har angripit frågan om naturskydd på olika sätt och dels på att tillgången till information om Ecuadors lagar har varit mer begränsad än tillgången till information om Sveriges lagar. Genom att använda mig av funktionalistisk komparativ metod anser jag att komparationen, trots detta, ändå har blivit ändamålsenlig.

I uppsatsens mer deskriptiva delar, där ländernas mål och bestämmelser till skydd för naturen har beskrivits, har största möjliga objektivitet eftersträvat med den begränsningen som följer av att mina uttalanden om rätten endast är baserade på mina *tolkningar* av densamma.⁹⁹ Nedan kommer jag dock att redogöra för hur dessa tolkningar har gjorts samt vilket material jag lagt till grund för dem, i syfte att bidra till största möjliga transparens.

I avsnitt 2 har det beskrivits hur skyddet för naturen regleras i ecuadoriansk rätt. Gällande rätt har slagits fast genom att se till nationella, ecuadorianska bestämmelser. Eftersom jag inte är insatt i Ecuadors rättskällexplicit har jag valt att försöka göra en så neutral tolkning som möjligt av bestämmelserna. Jag är dock medveten om att detta medför en risk för feltolkning av materialet. För att minska risken för feltolkning har jag baserat mina tolkningar av materialet på väl etablerade rättskällor samt tagit hänsyn till deras inbördes hierarki. Jag har även sökt stöd för mina tolkningar i forskningen. Vad gäller översättningen av Ecuadors bestämmelser, som är skrivna på spanska, har jag använt mig av mina kunskaper i spanska. När det behövts har jag även tagit hjälp av ordböcker för att finna lämpligast möjliga svenska översättning.

Vid beskrivningen av relevant reglering av skyddet för naturen i Ecuador, har störst vikt lagts vid att beskriva de artiklar i Ecuadors grundlag som behandlar naturens rättigheter, då det är dessa artiklar som har lagt grunden för övriga bestämmelser om naturens rättigheter. Också de bestämmelser om naturens rättigheter som återfinns i Ecuadors miljöbalk har beskrivits, vilket funnits relevant eftersom de beskriver tillämpningen av naturens rättigheter på ett något mer detaljerat sätt än vad grundlagen gör. Denna beskrivning av naturens rättigheter har gjorts i avsnitt 2.1. Därefter har det i avsnitt 2.2 redogjorts för Ecuadors nationella strategi för hållbar utveckling, då denna strategi tydligt kopplar an till filosofin om naturens rättigheter. Slutligen har lagar eller formuleringen av lagar som kan tänkas begränsa genomslagskraften för bestämmelserna om naturens rättigheter analyserats i avsnitt 2.3.

⁹⁹ Svensson, E-M., "De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion", Juridisk publikation jubileumsnummer, 2014, s. 214.

Tillämpningen av bestämmelserna om naturens rättigheter i Ecuador kan beskrivas som spretig. Detta har förklarats bero på faktorer såsom att vissa domare initialt hade bristande kunskaper om hur naturens rättigheter skulle tolkas och hur de skulle vägas mot andra konstitutionella rättigheter.¹⁰⁰ Därtill är Ecuadors ekonomi till stor del beroende av utvinning av naturresurser.¹⁰¹ Motsättningar mellan å ena sidan staten som vill främja landets ekonomiska utveckling genom exploatering av naturen och å andra sidan förespråkare för naturens rättigheter som vill skydda naturen, har bidragit till en politisering av rättegångarna om naturens rättigheter. I rättsfall med en sådan stark politisk laddning har staten alltid vunnit framgång.¹⁰² Även ekonomisk utpressning och politiska påtryckningar mot domare för att få dem att avstå från att skydda naturen, befaras ha påverkat rättstillämpningen.¹⁰³ Dessa rättssociologiska faktorer har inte undersökts närmare i den här uppsatsen. Jag anser dock att dessa faktorer gör att praxis inte är att betrakta som rättvisande och att en redogörelse för rättstillämpningen inte hade bidragit till en ökad förståelse av bestämmelserna. Till saken hör att den forna spanska kolonin Ecuador, likt Sverige, är ett *civil law country*, vilket innebär att det primärt är den kodifierade lagen och inte praxis som sätter ramarna för rätten.¹⁰⁴ Därför har jag vid beskrivningen av Ecuadors lagstiftning till skydd för naturen valt att bortse från tillämpningen av bestämmelserna och istället bara fokuserat på deras utformning. En genomgång av praxis hade även gjort uppsatsen alltför omfattande. Detta kan uppfattas som en svaghet. Jag anser dock att valet är motiverat och anser inte att det påverkar uppsatsens trovärdighet negativt – så länge läsaren är medveten om att vägen till respekt för naturens rättigheter i praktiken inte är eller har varit spikrak i Ecuador.

I avsnitt 3 har svensk miljöskyddslagstiftning beskrivits. I denna del har rättsdogmatisk metod tillämpats vilket innebär att jag, utifrån de vedertagna rättskällorna, har beskrivit regleringen av miljöskyddet i Sverige idag och därigenom försökt fastställa gällande rätt.¹⁰⁵ De rättskällor som jag har utgått ifrån är i första hand lagtext. I andra hand har jag utgått från förarbeten som förtydligat innebörden av lagreglerna. Förarbetena har dessutom möjliggjort för mig att göra teleologiska tolkningar av lagen i enlighet med lagstiftarens syften. I tredje hand har jag utgått från doktrin som jag ansett förtydligat innebörden av de beaktade lagarna. Praxis har inte beaktats i avsnitt 3.1 som behandlar Sveriges mål och bestämmelser om hållbar utveckling till skydd för miljön. Detta beror på att, vilket beskrivs mer ingående i avsnitt 3.1, de beskrivna bestämmelserna har formen av målsättningar. Därav är de inte tänkta att tillämpas i praktiken annat än som tolkningsdata vid avvägningen enligt andra bestämmelser där tolkningsutrymme finns. Att jag inte har redogjort för de fall där de har tillämpats kan ses som en svaghet, men jag menar att en sådan redogörelse inte hade bidragit

¹⁰⁰ Kauffman, C. M. & Martin, P. L., “Testing Ecuador’s Rights of Nature: Why Some Lawsuits Succeed and Others Fail”, *World development* 92, 2016 [cit Kauffman & Martin 2016], s. 134; 139.

¹⁰¹ Boyd 2017, s. 175.

¹⁰² Kauffman & Martin 2016, s. 138 f.

¹⁰³ A.a. s. 135.

¹⁰⁴ Husa, J., “The Future of Legal Families”, *Oxford Handbooks Online*, 2016, s. 3. Tillgänglig: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935352.001.0001/oxfordhb-9780199935352-e-26> [hämtad 2020-10-30].

¹⁰⁵ Sandgren 2018, s. 48 f.

till någon bättre förståelse av bestämmelserna. I avsnitt 3.2 däremot, där det beskrivs vem som har talerätt i miljörättsliga mål i Sverige, har praxis från både EU-domstolen och Högsta domstolen lyfts fram, då det har ansetts klagörande och har bidragit till förståelsen av vad som är gällande rätt.

Vid urvalet av material har jag utgått från Ecuador och eftersökt svenska bestämmelser och mål som liknar de om naturens rättigheter i Ecuador eller som kan anses motsvara dessa. De rättsregler jag har valt att beskriva har en tydlig koppling till frågan om rättsligt skydd för naturen. Jag har dock bortsett från mer detaljerade bestämmelser om exempelvis skydd av områden eller biologisk mångfald och istället fokuserat på övergripande bestämmelser och mål som syftar till att säkerställa en ekologiskt hållbar utveckling. Detta på grund av att naturens rättigheter på ett bra sätt hade kunnat implementeras i dessa bestämmelser och för att de speglar de ecuadorianska bestämmelser som lyfts fram i avsnitt 2. Följaktligen är det främst övergripande målsättningsstadganden, såväl i regeringsformen som i miljöbalken, samt de nationella miljökvalitetsmålen som har uppmärksammats i avsnitt 3.1.

I avsnitt 3.2 har privatpersoners och miljöorganisationers möjligheter att föra naturens talan utretts. Talerätten har inkluderats i detta avsnitt eftersom den även behandlas i Ecuadors bestämmelser om naturens rättigheter. För att kunna jämföra länderna har jag därför velat ge en bild av motsvarande svenska bestämmelser. Utöver relevanta paragrafer i miljöbalken beaktas även Århuskonventionen, som Sverige är bundna av. Jag fann konventionen relevant för uppsatsen eftersom den på olika sätt påverkar enskilda och miljöorganisationers juridiska möjligheter att skydda miljön. Då även EU är part i konventionen och har antagit såväl en förordning som två direktiv för att garantera konventionens genomförande inom unionen, bör relationen mellan nationell rätt och EU-rätt här kort kommenteras. På miljörettens område har EU och medlemsstaterna delad kompetens att lagstifta och anta rättsligt bindande akter,¹⁰⁶ men enligt företrädesprincipen har EU-rätten företräde framför nationell rätt.¹⁰⁷ EU-rätten har således ett stort inflytande över svensk miljö rätt.¹⁰⁸ EU-förordningar är till alla delar bindande och direkt tillämpliga i medlemsstaterna.¹⁰⁹ EU-direktiv kan däremot bara åberopas av enskilda inför en nationell myndighet eller domstol i de fall direktivet ger upphov till individuella rättigheter.¹¹⁰ När det råder oklarheter kring tolkningen av EU-rätten kan de nationella domstolarna inhämta ett förhandsavgörande från EU-domstolen, som då närmare förklarar innehållet i unionsrätten. Högsta nationella instans har en skyldighet att inhämta förhandsavgörande vid osäkerhet kring tolkningen, medan lägre instanser kan göra det.¹¹¹

I avsnitt 3.3 har det analyserats hur de redogjorda bestämmelserna i sin nuvarande utformning ur ett naturskyddsperspektiv kan anses ofullständiga och bristfälliga. Detta avsnitt syftar till

¹⁰⁶ FEUF, art. 4.2 e).

¹⁰⁷ Mål C-6/64 Flaminio Costa mot E.N.E.L.

¹⁰⁸ Michanek, G. & Zetterberg, C., *Den svenska miljöretten*, 4 uppl., Uppsala: Iustus Förlag, 2017 [cit. Michanek & Zetterberg 2017], s. 82.

¹⁰⁹ FEUF, art. 288.

¹¹⁰ Mål C-26/62 Van Gend & Loos mot Nederländerna.

¹¹¹ FEUF, art. 267.

att underlätta genomförandet av en posthumanistisk analys av materialet. En kritisk granskning av bestämmelserna har även gjort det enklare att se hur de skulle kunna stärkas av att naturen infördes som rättssubjekt i svensk rätt. Den rättsvetenskapliga metod som använts i detta avsnitt kan beskrivas som rättsanalytisk då jag här snarare har analyserat och kritiserat rätten än enbart beskrivit den.¹¹²

Sammantaget har syftet med denna redogörelse för och kritik av ecuadoriansk och svensk lagstiftning till skydd för naturen varit att lägga grunden för en jämförelse. I jämförelsen, som görs i avsnitt 4, har jag kunnat visa på likheter och skillnader i de två ländernas sätt att reglera skyddet för naturen. Svensk och ecuadoriansk lagstiftning till skydd för naturen har i detta avsnitt även analyserats utifrån ett posthumanistiskt perspektiv genom att det har utvärderats hur ländernas lagstiftning förhåller sig till posthumanistiska värderingar. Det analyseras också om antropocentriska eller dualistiska föreställningar reproduceras i lagarna. Utifrån denna jämförelse har jag i nästkommande avsnitt analyserat hur skyddet för naturen i svensk rätt hade kunnat stärkas av att Sverige, likt Ecuador, införde naturen som rättssubjekt.

1.5.2 Rättspolitisk argumentation

Den rättspolitiska delen av uppsatsen anknyter till den andra och tredje frågeställningen. I denna del har jag analyserat möjligheter att, med utgångspunkt i posthumanistisk teori och med inspiration från Ecuador, stärka svensk lagstiftning till skydd för naturen. Jag har reflekterat kring om vår nationella lagstiftning på ett bättre sätt hade kunnat skydda naturen och dess intressen om naturens rättigheter inkorporerades i vår rättsordning. Dessförinnan har jag reflekterat kring och bemött vissa möjliga tvivelsmål som skulle kunna uppstå kopplat till en sådan inkorporering. Analyserna har baserat sig på en lagstiftning som ännu inte finns på plats, men i argumentationen har jag förespråkade att naturens rättigheter ska inkorporeras i svensk rätt. Utgångspunkten för min argumentation har varit att nuvarande lagstiftning till skydd för naturen i Sverige utifrån ett posthumanistiskt perspektiv är att anse som bristfällig och att den behöver stärkas. Avsnittet kan därmed beskrivas som rättspolitiskt.¹¹³

Inkorporering av utländska juridiska lösningar i form av enskilda regler eller delar av ett helt rättssystem har beskrivits som något vanligt förekommande såväl historiskt som i nutid. Att låna lösningar från andra rättssystem anses även bidra till det egna, nationella rättssystemets utveckling.¹¹⁴ Genom att fungerande juridiska lösningar sprids till fler länder behöver alla länder, bildligt talat, inte uppfinna hjulet på nytt, utan kan dra nytta av redan existerande rättsregler genom att inkorporera dem i sina egna rättssystem.¹¹⁵ I den här uppsatsen har jag reflekterat kring hur naturens rättigheter på ett lyckat sätt skulle kunna inkorporeras i svensk rätt. Detta har gjorts genom att jag sett till rättsliga utmaningar och möjligheter med att i lag erkänna naturen som rättssubjekt.

¹¹² Sandgren 2018, s. 50 f.

¹¹³ A.a. s. 52 f.

¹¹⁴ Watson, A., *Legal Transplants*, Edinburgh: Scottish Academic Press Ltd., 1974, s. 95.

¹¹⁵ A.a. s. 100.

I avsnitt 5.1 har jag redogjort för, och bemött, vissa rättsliga utmaningar som Sverige skulle kunna ställas inför vid ett införande av naturen som rättssubjekt. Detta har jag gjort för att motivera att ett erkännande av naturens rättigheter skulle kunna bli lyckat om bara vissa aspekter, som jag i avsnittet redogör för, tas i hänseende. Därmed har jag kunnat reda ut möjliga frågor som kan uppstå kopplat till att naturen tillerkänns egna rättigheter. Med hjälp av rättspolitisk argumentation, med Ecuador som exempel och inspirerat av posthumanistiska värderingar har jag därefter i avsnitt 5.2 undersökt möjligheterna att genom ny lagstiftning om naturens rättigheter stärka skyddet för naturen i svensk rätt. Syftet med att redogöra för såväl rättsliga utmaningar som möjligheter har varit att mina rättspolitiska förslag på hur naturens rättigheter skulle kunna inkorporeras i svensk rätt ska beakta möjliga hinder och fallgropar, för att bidra till ett så starkt skydd för naturen som möjligt. Därigenom har jag kunnat dra välgrundade rättspolitiska slutsatser om hur naturens rättigheter skulle kunna bidra till att stärka skyddet för naturen i svensk rätt.

Det material som jag har använt mig av i detta avsnitt består främst av forskningsartiklar och böcker som behandlar teman som naturens rättigheter och posthumanism. Målsättningar, lagar, förarbeten och doktrin som presenterats i tidigare avsnitt har också legat till grund för mina analyser. I avsnitt 5.1.3 har jag även hänvisat till Internationella naturvårdsunionen och Naturskyddsföreningen, vilka kanske inte ses som lika konventionella källor som övriga. Då båda dessa organisationer är väletablerade och dessutom även bekräftar varandra genom att dra liknande slutsatser, har jag dock bedömt dem som trovärdiga källor.

1.6 Avgränsningar

I uppsatsen har fokus legat på nationella bestämmelser till skydd för naturen i Ecuador och i Sverige. Jag har således bortsett från regleringen av naturskydd på internationellrättslig nivå och på EU-nivå, med undantag för Århuskonventionen. Även konsekvenser av ett eventuellt erkännande av naturens rättigheter eller införande av naturen som rättssubjekt på internationell nivå faller utanför ramen för den här uppsatsen.

Frågor om djurs rättigheter och välfärd har till viss del hamnat utanför uppsatsens omfång, då djurs rättigheter, trots sina många gemensamma nämnare med naturens rättigheter, är att anse som ett tema för sig. Frågan om bevarandet av den biologiska mångfalden har emellertid behandlats i uppsatsen, och då djuren utgör en del av de naturliga ekosystemen inkluderas även deras rättigheter i de resonemang som förs. Industriell djurhållning, djurförsök och hållandet av djur i fångenskap är dock exempel på frågor som helt bortses från i uppsatsen.

Då jag reflekterar kring om införandet av naturens rättigheter skulle stärka det rättsliga skyddet för naturen i Sverige syftar jag på om en sådan ny reglering skulle påverka tillåtligheten av olika verksamheter som enligt nuvarande regler inte är förbjudna, men likväl miljöskadliga. Bestämmelser om miljöbrott eller om sanktioner som träder in då regler till skydd för naturen överträds har dock avgränsats bort i uppsatsen. Med detta inte sagt att ett införande av naturens rättigheter inte skulle kunna stärka möjligheterna att åberopa att skada

åsamkats naturen, och mer specifikt att en viss verksamhet har brutit mot naturens rättigheter. Det är troligt att ett införande av naturen som rättssubjekt tvärtom skulle kunna stärka naturens möjligheter att få upprättelse i sådana fall. Den här uppsatsen har dock inte fokuserat på dessa straffbestämmelser.

För att ytterligare avgränsa uppsatsens omfattning har jag valt att endast analysera Sverige och Ecuadors övergripande bestämmelser om skydd för naturen samt ländernas målsättningar om ekologisk hållbar utveckling som syftar till att skydda naturen. På så vis har jag på ett adekvat sätt kunnat rama in de svenska bestämmelser inom vilka naturens rättigheter på ett effektivt sätt hade kunnat inkorporeras och jag har kunnat beskriva hur detta redan gjorts i Ecuador. Bestämmelserna om naturens rättigheter i Ecuador har också varit styrande vid urvalet av de svenska bestämmelserna. Därmed har jag i uppsatsen helt bortsett från mer detaljerade bestämmelser om områdesskydd och skydd för den biologiska mångfalden, som redan finns på plats såväl i Sverige som i Ecuador. Det har inte heller utretts hur myndigheters uppgifter att verkställa och upprätthålla lagarna bidrar till att stärka skyddet för naturen.

Även miljö kvalitetsnormer som, om de riskerar att överträdas, kan begränsa tillåtligheten av vissa åtgärder har i uppsatsen avgränsats bort. Detsamma gäller allmänna hänsynsregler och principer till skydd för naturen som finns såväl i Sverige som i Ecuador. Detta har sin förklaring i att dessa bestämmelser kan räknas till det skydd för naturen som redan finns på plats. Avsikten med uppsatsen är nämligen att utreda hur införandet av naturen som rättssubjekt med egna rättigheter hade kunnat bidra till ett starkare skydd för naturen i Sverige *utöver* detta befintliga skydd. Av denna anledning har dessa bestämmelser inte utretts närmare, trots att de säkerligen hade kunnat stärkas av att naturens rättigheter på olika sätt implementerades även där.

Vad gäller den rättspolitiska argumentationen i avsnitt 5 har jag i breda drag gett förslag på hur lagstiftningen om naturens rättigheter skulle kunna utformas. Jag har dock inte gått in på exakt hur alla formuleringar ska göras, utan överlämnar den frågan till lagstiftaren. Däremot har jag reflekterat kring frågor som behöver beaktas inför stiftandet av lagarna samt var i lagen sådana bestämmelser skulle kunna inkorporeras.

2 Ecuadors mål och bestämmelser till skydd för naturen

I följande avsnitt kommer Ecuadors nationella lagar och målsättningar till skydd för naturen att presenteras. Inledningsvis kommer bestämmelser om naturens rättigheter och statens och människors motsvarande skyldigheter att beskrivas. Därefter kommer Ecuadors nationella strategi för ekologiskt hållbar utveckling att framställas och slutligen kommer det att redogöras för faktorer som kan leda till ett begränsat skydd för naturens rättigheter i Ecuador.

2.1 Rättsligt skydd för naturens rättigheter i Ecuador

Ecuadors nuvarande grundlag trädde i kraft år 2008 och är deras tjugonde sedan landet blev självständigt från Spanien år 1830.¹¹⁶ Nära 65 procent av Ecuadors befolkning röstade för införandet av den nya grundlagen i den folkomröstning som föregick dess inträde.¹¹⁷ Grundlagen är den överlägsna lagen i Ecuador och har företräde framför alla andra lagar, nationella som internationella.¹¹⁸ Grundlagen från år 2008 utmärker sig jämfört med tidigare grundlagar på så vis att den erkänner naturen som rättssubjekt. De främsta förespråkarna för införandet av den nya grundlagen och dess bestämmelser om naturens rättigheter var urfolken, då deras världssyn och strävan efter att leva i harmoni med naturen stämmer väl överens med filosofin kring naturens rättigheter.¹¹⁹

Redan i förordet till grundlagen erkänns människor utgöra en del av naturen och Moder Jord beskrivs som nödvändig för mänsklig existens. Därtill framförs att ett av målen för Ecuadors befolkning är att skapa ett nytt sätt att leva, i harmoni med naturen och med respekt för mångfalden, för att *sumak kawsay* (det goda livet) ska kunna uppnås.¹²⁰ Det goda livet är ett levnadssätt som baseras på tanken om att samspelet mellan naturen, samhället och människor ska grunda sig i en harmonisk relation. Detta levnadssätt främjar en miljövänlig livsstil som bidrar till en välmående natur.¹²¹

Naturens rättigheter regleras främst i grundlagens sjunde kapitel, titulerat *Derechos de la naturaleza* (Naturens rättigheter), under rubriken *Derechos* (Rättigheter). Där framgår att naturen har rätt att bli respekterad i sin helhet för sin existens och för upprätthållandet och återskapandet av sina livscyklar, strukturer, funktioner och utvecklingsprocesser.¹²² Det framgår också att skadade ekosystem har rätt att återställas. Detta återställande är frånskilt

¹¹⁶ Boyd 2017, s. 167.

¹¹⁷ A.a. s. 174.

¹¹⁸ Asamblea Constituyente de Ecuador [Ecuadors konstitutionella församling], "Constitución de la República del Ecuador" ["Republiken Ecuadors grundlag"], Montecristi, Ecuador, 2008 [cit. Republiken Ecuadors grundlag 2008], art. 424-425.

¹¹⁹ Boyd 2017, s. 170.

¹²⁰ Republiken Ecuadors grundlag 2008, preambel.

¹²¹ Boyd 2017, s. 171.

¹²² Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 1.

från statens, människors och juridiska personers skyldigheter att kompensera individer och samhällen som är beroende av de skadade ekosystemen.¹²³

Medborgares skyldigheter och ansvar i fråga om naturens rättigheter regleras också i grundlagen. Varje ecuadorian har nämligen en skyldighet och ett ansvar att respektera naturens rättigheter, bevara en välmående miljö samt att använda naturresurserna på ett rationellt och långsiktigt hållbart sätt.¹²⁴ Det framgår också att alla personer, samhällen, folk och nationaliteter har befogenhet att uppmana landets myndigheter att se till att naturens rättigheter efterlevs.¹²⁵

Vad gäller statens ansvar att på olika sätt skydda naturen och dess rättigheter, framgår det av grundlagen att staten ska uppmuntra att fysiska och juridiska personer samt samhällen skyddar naturen och främjar respekt för ekosystemens samtliga element.¹²⁶ Staten har också ett ansvar att vidta förebyggande och restriktiva åtgärder gentemot sådana verksamheter som kan leda till utrotning av arter, förstörelse av ekosystem eller permanenta förändringar på det naturliga kretsloppet.¹²⁷ Vid fall av allvarlig eller bestående miljöpåverkan ska staten upprätta ett fungerande system för restaurering samt vidta lämpliga åtgärder för att mildra skadliga miljöeffekter.¹²⁸ Vidare ska staten agera omedelbart och utifrån en subsidiaritetsprincip för att garantera återställandet av ekosystemen då skada uppkommer på miljön.¹²⁹ Staten har också en allmän skyldighet att, utöver att garantera personers och samhällens rättigheter, även garantera naturens rättigheter i syfte att uppnå det goda livet.¹³⁰ Staten ska därutöver främja sådana produktionsformer som säkerställer det goda livet samt avråda från produktionsformer som bryter mot naturens rättigheter.¹³¹ Slutligen ska staten inte ingå överenskommelser som innehåller klausuler som äventyrar en hållbar förvaltning av biologisk mångfald, människors hälsa, kollektiva rättigheter eller naturens rättigheter.¹³²

Samtidigt som grundlagen skyddar naturens rättigheter och ställer upp skyldigheter för såväl staten som dess medborgare, skyddas genom grundlagen även människans rätt till naturen. Grundlagen erkänner och garanterar nämligen varje människas rätt att leva i en hälsosam och ekologiskt balanserad miljö fri från föroreningar och i harmoni med naturen.¹³³ Varje person, samhälle, folk och nationalitet har också rätt att få ta del av miljön och naturens rikedomar på ett sätt som möjliggör deras åtnjutande av det goda livet.¹³⁴

¹²³ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 72 st. 1.

¹²⁴ A.a. art. 83(6).

¹²⁵ A.a. art. 71 st. 2.

¹²⁶ A.a. art. 71 st. 3.

¹²⁷ A.a. art. 73 st. 1.

¹²⁸ A.a. art. 72 st. 2.

¹²⁹ A.a. art. 397.

¹³⁰ A.a. art. 277(1).

¹³¹ A.a. art. 319 st. 2.

¹³² A.a. art. 403.

¹³³ A.a. art. 66(27).

¹³⁴ A.a. art. 74.

Ecuador antog år 2017 en ny miljöbalk.¹³⁵ Denna balk behandlar frågor om bland annat klimatförändringar, skyddade områden, djurliv, miljö kvalitet, avfallshantering och marina kustzoner. Ecuadors miljöbalk innehåller även bestämmelser kopplade till de i grundlagen fastställda rättigheterna för naturen. Miljöbalkens mål är att skydda naturens rättigheter och att garantera människors rätt att leva i en hälsosam och ekologiskt balanserad miljö för att det goda livet ska kunna förverkligas.¹³⁶ Bestämmelserna i balken ska följaktligen främja ett effektivt åtnjutande av såväl naturens som människors rättigheter.¹³⁷ Det framgår också att utformningen och tillämpningen av alla miljönormer måste garantera en välbevarad miljö för att det goda livet och efterlevandet av naturens rättigheter ska kunna säkerställas.¹³⁸

Det anges i miljöbalken att staten och alla personer, kommuner, samhällen, folk och grupper är skyldiga att respektera naturens rättigheter och att använda naturresurser på ett rationellt och hållbart sätt, då detta anses ligga i allmänhetens intresse. De är också skyldiga att skydda, bevara och återställa det nationella naturarvet, ekosystemen, den biologiska mångfalden och landets genetiska arv; att förebygga, undvika och reparera miljöskador; samt att rapportera till behöriga myndigheter om aktiviteter som orsakar eller kan orsaka skada på miljön.¹³⁹ Varje fysisk eller juridisk person, kommun, samhälle, folk eller grupp kan alltså, individuellt eller kollektivt, till en behörig myndighet rapportera om överträdelser av bestämmelserna om naturens rättigheter, begära att de skyddar naturens rättigheter och ser till att de efterlevs. Fysiska och juridiska personer kan också vända sig till en behörig administrativ eller rättskipande instans och begära att de ser till att verksamhetsutövare vidtar försiktighetsåtgärder för att stoppa pågående miljöskada eller för att eliminera risken för att sådan skada ska uppstå.¹⁴⁰

2.2 Mål och bestämmelser om ekologisk hållbar utveckling i Ecuador

Enligt Ecuadors grundlag ska staten garantera en hållbar modell för nationell utveckling som är miljömässigt balanserad och som respekterar kulturell mångfald. Denna modell ska främja bevarande av den biologiska mångfalden och ekosystemens möjligheter till regenerering. Den ska också säkerställa att nuvarande och framtida generationers behov uppfylls.¹⁴¹ Målen med utvecklingsmodellen är bland annat att bevara och återställa naturen och att upprätthålla en hälsosam och hållbar miljö för människor och samhällen att ta del av. Modellen syftar sammantaget till att garantera uppnåendet av det goda livet, vilket medför en generell skyldighet för staten att garantera såväl naturens som människors och samhällens rättigheter. För att det goda livet ska kunna uppnås har människor och samhällen å sin sida ett ansvar att eftersträva ett liv i samexistens med naturen.¹⁴²

¹³⁵ Asamblea nacional de la República del Ecuador [Republiken Ecuadors nationalförsamling], "Código Orgánico del Ambiente" ["Organisk miljöbalk"], Quito, Ecuador, 2017 [cit. Organisk miljöbalk 2017].

¹³⁶ A.a. art. 1.

¹³⁷ A.a. art. 4.

¹³⁸ A.a. art. 159.

¹³⁹ A.a. art. 7.

¹⁴⁰ A.a. art. 304 st. 1-2.

¹⁴¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 395(1).

¹⁴² A.a. art. 275-277.

Som en del av landets utvecklingsprocess ska en nationell plan för hållbar utveckling tas fram genom ett system baserat på ett brett deltagande från samhällets alla nivåer. Denna plan ska lägga grunden för all offentlig politik, planering och ekonomi. Planen är obligatorisk för den offentliga sektorn att rätta sig efter och övriga sektorer rekommenderas att följa den.¹⁴³ Den senast framtagna nationella utvecklingsplanen gäller för perioden 2017-2021.¹⁴⁴ Ett av de nio målen som fastställs däri går ut på att garantera naturens rättigheter och att främja en hälsosam och hållbar miljö till förmån för nuvarande och framtida generationer. I detta målet hänvisas det till grundlagens bestämmelser som erkänner naturen som rättssubjekt och naturens rättigheter beskrivs som en central del i landets arbete för hållbar utveckling. Utifrån denna förvisning uppmanas det i utvecklingsplanen till en hållbar förvaltning av naturen och dess biologiska mångfald samt till etiskt ansvarstagande mellan generationsgränserna. Genom målet erkänns också människors rätt till en välmående och balanserad miljö.¹⁴⁵

Delmål kopplade till detta mål inkluderar bland annat en hållbar styrning vid användandet av naturresurser som säkerställer nuvarande och framtida generationers rättigheter och som möjliggör för bevarande av naturen och för naturen att återhämta sig. Det uppmanas till en ekologiskt ansvarsfull produktion och konsumtion, baserad på hållbart nyttjande av förnybara resurser. Därutöver sätts det upp delmål om att innan år 2021 minska avskogningen; öka andelen återvunnet avfall; främja praktiker som bidrar till minskade föroreningar; samt se till att en ökad andel av det vatten som släpps ut i miljön först renas på ett adekvat sätt.¹⁴⁶

För att kunna uppnå dessa delmål behöver Ecuador, enligt den nationella utvecklingsplanen, frigöra sig från sitt tidigare ekonomiska beroende av icke förnybara naturresurser. Det är också nödvändigt att naturens inneboende värde erkänns. Det medborgerliga ansvaret att hålla sig informerad, förändra sina konsumtionsmönster samt bidra till att vårda och skydda djur och natur lyfts också fram. Sammanfattningsvis framförs att målet går ut på att hitta en optimal balans mellan å ena sidan naturens förmåga att regenereras och assimileras och å andra sidan människans vilja att använda och nyttja naturens resurser. För att naturens rättigheter ska kunna garanteras och för att behoven hos nuvarande och framtida generationer därigenom ska kunna tillgodoses, måste denna politik integreras i alla ekonomiska sektorer. Samhällets alla grupper anges även behöva samarbeta för att bidra till målets uppnående.¹⁴⁷

¹⁴³ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 279-280.

¹⁴⁴ Secretaría Nacional de Planificación y Desarrollo [Nationellt sekretariat för planering och utveckling], "Plan Nacional de Desarrollo 2017-2021 – Toda una Vida" ["Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021 – Ett helt liv"], Quito, Ecuador, 2017 [cit. Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021]. Tillgänglig: https://www.planificacion.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2017/10/PNBV-26-OCT-FINAL_OK.compressed1.pdf [hämtad 2020-11-05].

¹⁴⁵ A.a. s. 64.

¹⁴⁶ A.a. s. 66 f.

¹⁴⁷ A.a. s. 64 ff.

2.3 Begränsningar av skyddet för naturens rättigheter i Ecuador

I avsnitt 1.5.1 har några faktorer som kan leda till begränsade möjligheter att tillämpa lagarna om naturens rättigheter redan nämnts. Däribland domares bristande kunskaper om naturens rättigheter, korruption samt politiska motsättningar mellan de som vill skydda naturen och staten som vill exploatera den.¹⁴⁸ I detta avsnitt kommer det att lyftas fram ytterligare aspekter som leder till ett begränsat skydd för naturen, kopplat till lagarnas utformning.

Enligt grundlagen ägs alla naturresurser, förnybara som icke förnybara, av den ecuadorianska staten. Vid förvaltningen av dessa resurser ska staten prioritera bevarandet av naturen, ta sitt ansvar gentemot framtida generationer samt minska förvaltningens negativa miljömässiga, kulturella, sociala och ekonomiska påverkan.¹⁴⁹ På grund av statens intresse av att skapa ekonomisk tillväxt genom ökad utvinning av naturresurser, har förvaltningen dock inte alltid skett på ett så miljövänligt sätt.¹⁵⁰ Vidare förbjuder grundlagen utvinning av icke förnybara naturresurser i nationalparker och andra skyddade områden. Likväl tillåts presidenten i undantagsfall begära att detta förbud hävs, vilket kan ske om det enligt nationalförsamlingen anses ligga i nationens intresse att resurserna utvinns.¹⁵¹ Det finns således luckor i grundlagen som möjliggör för staten att exploatera naturen i strid mot naturens rättigheter.¹⁵²

Bestämmelserna till skydd för naturens rättigheter har även kritiserats för att vara vagt formulerade. De begrepp som används, *la naturaleza* (naturen) och *Pachamama* (Moder Jord), är väldigt omfattande och det definieras inte närmare i lagen vilka delar av naturen eller Moder Jord som är ämnade att skyddas. Angående tolkningen av grundlagen anges det att dess artiklar ska tolkas på det sätt som bäst överensstämmer med grundlagen i sin helhet, som bäst respekterar lagstiftarens vilja och som bäst bidrar till uppfyllandet av de rättigheter som regleras däri.¹⁵³ Trots denna ledningen i hur tolkningen ska göras blir tolkningsutrymmet i fråga om vad som kan tänkas ingå i begreppet "naturen" väldigt stort, vilket kan bidra till osäkerhet för såväl rättstillämparen som den som vill väcka talan å naturens vägnar. Därtill saknas förtydliganden kring hur konflikter mellan konstitutionella mänskliga rättigheter och naturens rättigheter bör lösas, vilket också kan förhindra en effektiv tillämpning av naturens rättigheter.¹⁵⁴ Ytterligare en aspekt som begränsat tillämpningen av naturens rättigheter och som bidragit till att det saknas relevant vägledning är att någon lag om naturens rättigheter, utöver de bestämmelser som återfinns i Ecuadors grundlag och miljöbalk, aldrig stiftades.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Se avsnitt 1.5.1.

¹⁴⁹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 317; 408.

¹⁵⁰ Kauffman & Martin 2016, s. 130; 133.

¹⁵¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 407.

¹⁵² Whittemore, M. E., "The problem of enforcing nature's rights under Ecuador's constitution: Why the 2008 environmental amendments have no bite", *Pacific Rim Law & Policy Journal Association*, 20:3, 2011 [cit. Whittemore 2011], s. 665.

¹⁵³ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 427.

¹⁵⁴ Whittemore 2011, s. 669 f.

¹⁵⁵ Kauffman & Martin 2016, s. 133; 139.

3 Sveriges mål och bestämmelser till skydd för naturen

I detta avsnitt kommer Sveriges övergripande mål och lagar av relevans för skyddet av naturen att presenteras. Därefter kommer det att redogöras för vem som har möjlighet att väcka talan å naturens vägnar i Sverige. Slutligen kommer det att redogöras för faktorer som begränsar tillämpningen av dessa bestämmelser till skydd för naturen.

3.1 Rättsligt skydd för miljön enligt svensk rätt idag

Den svenska miljöbalken antogs år 1998 och trädde i kraft år 1999. I och med ikraftträdandet ersattes 16 andra lagar på miljöriktens område.¹⁵⁶ Balken omfattar övergripande lagar för hela miljöområdet och innehåller bland annat regler till skydd för människors hälsa och miljön, den biologiska mångfalden samt värdefulla natur- och kulturmiljöer. Syftet med införandet av miljöbalken var att på ett bättre sätt än tidigare spegla miljöpolitiska mål om ekologiskt hållbar utveckling samt andra, nyttillkommande miljömål och miljöutmaningar.¹⁵⁷

Miljöbalkens mål slås fast i balkens inledande portalparagraf, i vilken miljöbalkens politiska inriktning och eftersträvanden återges.¹⁵⁸ Där stadgas nämligen att miljöbalkens mål är att “främja en hållbar utveckling” och att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer en “hälsosam och god miljö”.¹⁵⁹ Miljöbalkens bestämmelser ska även tillämpas på det sätt som bäst bidrar till åstadkommandet av en hållbar utveckling. Vid tveksamhet kring hur reglerna ska tillämpas ska det alternativ som mest troligt bidrar till en uthållig utveckling väljas.¹⁶⁰ Balken ska också, parallellt med annan tillämplig lagstiftning, tillämpas på alla åtgärder och verksamheter som är av betydelse för uppnåendet av miljöbalkens mål.¹⁶¹

Vidare stadgas i portalparagrafen att “naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl”.¹⁶² Därefter har lagstiftaren i paragrafens andra stycke konkretiserat innebörden av denna övergripande målsättning om främjande av hållbar utveckling, genom att dela upp målet i fem delmål. Enligt dessa delmål ska miljöbalken tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas från skador och olägenheter; värdefulla natur- och kulturmiljöer vårdas och skyddas; den biologiska mångfalden bevaras; mark, vatten och miljö används på ett sätt som tryggar långsiktigt god hushållning; samt så att ett kretsloppstänk främjas.¹⁶³

¹⁵⁶ Michanek & Zetterberg 2017, s. 76; Prop. 1997/98:45 del I s. 185.

¹⁵⁷ Prop. 1997/98:45 del I s. 154.

¹⁵⁸ Prop. 1997/98:45 del II s. 450.

¹⁵⁹ 1 kap. 1 § 1 st. MB.

¹⁶⁰ Prop. 1997/98:45 del II s. 8.

¹⁶¹ A.prop. s. 1.

¹⁶² 1 kap. 1 § 1 st. MB.

¹⁶³ 1 kap. 1 § 2 st. MB.

Sammanfattat utgår portalparagrafen från att hållbar utveckling ska främjas genom att nuvarande generationer lever på ett sätt som varken skadar miljön eller bidrar till att naturresurserna utarmas. Därigenom tillförsäkras även framtida generationer en hälsosam och god miljö.¹⁶⁴ Genom att miljöbalkens syfte att främja en hållbar utveckling regleras i själva lagtexten, ges det en särskild tyngd. Det medför att rättstillämparen, vid avvägningen enligt sådana bestämmelser i balken som ger ett visst tolkningsutrymme, inte helt kan bortse från portalparagrafen. Istället bör det appliceras ett tänkande som utgår från långsiktighet och försiktighet, för att framtida generationers behov ska tillgodoses.¹⁶⁵ Portalparagrafen innebär också att miljöintressen genom miljöbalken ges ett starkare skydd än vad de tidigare gavs, när samma eller liknande bestämmelser reglerades i andra lagar som saknade ett sådant uttalat mål. Detta eftersom dessa regler nu måste tolkas i enlighet med portalparagrafen.¹⁶⁶

Portalparagrafen utgår i viss utsträckning från två etiska ställningstaganden, varav det första är att naturen har ett skyddsvärde.¹⁶⁷ Av de uttalanden som görs i propositionen angående denna formulering går det att dra slutsatsen att naturen genom portalparagrafen erkänns ha ett skyddsvärde i sig. Det går också att dra slutsatsen att naturen även erkänns vara av värde för oss människor och därav bör skyddas, eftersom vi på många sätt står i beroendeförhållande till den.¹⁶⁸ Av propositionen framgår nämligen att miljöbalkens regler utgår från tanken att naturen som sådan, inklusive dess mångfald av ekosystem och arter, har ett självständigt skyddsvärde. Det framgår också att naturen och dess resurser är en förutsättning för mänsklig välfärd och fortlevnad.¹⁶⁹

Den andra etiska utgångspunkten för miljöbalkens portalparagraf är att människan har en rätt att förändra och bruka naturen, vilken är förenad med ett förvaltaransvar.¹⁷⁰ I propositionen anges att detta förvaltaransvar medför att "varsamhet skall iaktas så att onödig olägenhet eller skada inte uppkommer".¹⁷¹ Det anges vidare att en handling kan anses ha medfört skada även om den resulterar i ett mer ekonomiskt gynnsamt användande av naturen.¹⁷² För att uttalandet om att naturen har ett skyddsvärde inte ska gå emot uttalandet om att människan har en rätt att bruka naturen, går det att dra slutsatsen att sådana mänskliga handlingar som är oförenliga med naturens skyddsvärde enligt portalparagrafen inte är tillåtna.¹⁷³ Således är människans ansvar att förvalta naturen väl, utifrån denna tolkning, långtgående.

¹⁶⁴ Prop. 1997/98:45 del II s. 7.

¹⁶⁵ Michanek & Zetterberg 2017, s. 99 f.

¹⁶⁶ A.a. s. 100 f.

¹⁶⁷ A.a. s. 96 f.

¹⁶⁸ Strömberg, C., "Om naturens skyddsvärde i miljöbalkens portalparagraf", Nordisk miljörettslig tidskrift 2016:1, 2016 [cit. Strömberg 2016], s. 124.

¹⁶⁹ Prop. 1997/98:45 del II, s. 7 ff.

¹⁷⁰ Michanek & Zetterberg 2017, s. 97.

¹⁷¹ Prop. 1997/98:45 del II, s. 8.

¹⁷² A.prop. s. 8 f.

¹⁷³ Strömberg 2016, s. 128.

Utöver miljöbalken har vi i Sverige även totalt 16 nationella miljö kvalitetsmål som har slagits fast genom särskilda beslut fattade av riksdagen år 1999 respektive 2005.¹⁷⁴ Dessa mål innefattar frågor om klimatpåverkan, gifter, luft, försurning, ozonskiktet, strålning, sjöar, vattendrag, grundvatten, hav, kust, skärgård, våtmarker, skogar, övergödning, jordbruksmark, fjällmiljö, städer samt växt- och djurliv. Kopplat till målen finns ett antal etappmål som ska underlätta målens uppnående.¹⁷⁵ Därtill finns ytterligare ett övergripande miljöpolitiskt mål, det så kallade generationsmålet som syftar till att “till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser”.¹⁷⁶

I miljö kvalitetsmålen beskrivs vilken kvalitet miljön bör ha eller vilket tillstånd den bör befinna sig i, för att det ska anses långsiktigt ekologiskt hållbart.¹⁷⁷ Genom miljö kvalitetsmålen förtydligas alltså den ekologiska dimensionen i begreppet hållbar utveckling. Målen har därtill formulerats utifrån vilken miljö påverkan naturen tål.¹⁷⁸

Eftersom miljö målen har beslutats av riksdagen har de såväl en formell som en demokratisk legitimitet.¹⁷⁹ Miljö kvalitetsmålen är trots detta inte rättsligt bindande utan beskrivs i förarbetena som politiska målsättningar som är tänkta att läggas till grund för miljö politiken. Att målen inte gjorts direkt bindande genom lagstiftning motiveras av att de är så övergripande till sin karaktär att det inte vore lämpligt eller möjligt. Genom att de bryts ner till krav på konkreta åtgärder anses det dock av regeringen vara möjligt att tillämpa dem i enskilda fall.¹⁸⁰ I såväl propositionerna till miljöbalken som propositionerna till de svenska miljö kvalitetsmålen pekas miljöbalken ut som ett viktigt styrmedel och verktyg för att miljö målen ska kunna uppnås. Miljöbalken och miljö målen samverkar på så vis i uppnåendet av hållbar utveckling. Det framgår även att miljö kvalitetsmålen utgör ett tolkningsunderlag vid tillämpningen av miljöbalken.¹⁸¹ Då flera av miljöbalkens bestämmelser öppnar upp för tolkning, bör enligt doktrin såväl miljö kvalitetsmålen som delmålen i miljöbalkens portalparagraf övervägas när bedömning görs enligt dessa bestämmelser.¹⁸²

¹⁷⁴ Michanek & Zetterberg 2017, s. 98.

¹⁷⁵ Sveriges miljö mål, “Miljö målen”, 2020. Tillgänglig: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/> [hämtad 2020-11-10].

¹⁷⁶ Sveriges miljö mål, “Generationsmålet – miljö arbete för kommande generationer”, 2020. Tillgänglig: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/> [hämtad 2020-11-10].

¹⁷⁷ Prop. 1997/98:145 s. 38.

¹⁷⁸ Prop. 2004/05:150 s. 2.

¹⁷⁹ Emmelin, L. & Lerman, P., “Miljö regler – hinder för utveckling och god miljö?”, Research Report 2004:09, Blekinge Tekniska Högskola, 2004 [cit. Emmelin & Lerman 2004], s. 107.

¹⁸⁰ Prop. 2000/01:130 s. 219 f.

¹⁸¹ Prop. 1997/98:45 del I s. 162; 166; Prop. 1997/98:45 del II s. 8; Prop. 2000/01:130 s. 219 f.; Prop. 2004/05:150 s. 376.

¹⁸² Dalhammar, C., “Miljö målen och miljöbalken – Möjligheter till rättsligt genomdrivande av miljö kvalitetsmål”, IIIIEE Report 2008:1, Rapport inom forskningsprogrammet ENGO, 2008 [cit. Dalhammar 2008], s. 38.

I regeringsformen, som är en av Sveriges fyra grundlagar varav samtliga enligt regelhierarkin har företräde framför vanlig lag, infördes år 1976 ett program- och målsättningsstadgande.¹⁸³ Syftet med detta stadgande var enligt propositionen att låta vissa värden och principer som är särskilt viktiga för samhället och dess verksamheter och för medborgarna, men som inte är lämpade att skyddas genom rättsligt bindande regler, ändå komma till uttryck i grundlag.¹⁸⁴ Dessa övergripande bestämmelser är således inte tänkta att vara rättsligt bindande, utan ska i första hand ses som en anvisning till det allmänna att bidra till att målsättningarna förverkligas i största möjliga mån. Därutöver kan regeringsformens program- och målsättningsstadganden även ge ledning vid tolkning och tillämpning av andra lagrum.¹⁸⁵

År 2002 kompletterades tidigare program- och målsättningsstadganden med ytterligare ett, genom vilket miljön gavs ett konstitutionellt skydd. Enligt detta ska det allmänna "främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer".¹⁸⁶ Genom att begreppet hållbar utveckling särskilt lyfts fram i stadgandet upprättas en koppling mellan regeringsformens målsättning och miljöbalkens portalparagraf. Som motivering till denna formulering anförs det i propositionen att eftersom begreppet hållbar utveckling är ett övergripande mål för den svenska miljöpolitiken och ett centralt begrepp till skydd för miljön på såväl internationell nivå som EU-nivå, ansågs det naturligt att det skulle lyftas fram särskilt i grundlagen. Därtill ansågs det angeläget att i stadgandet understryka principen om solidaritet med framtida generationer och vikten av att samhället styr in på en mer långsiktig hållbar väg. En annan faktor som bidrog till införandet av stadgandet var viljan att Sverige ska vara ett föregångsland när det kommer till frågor om miljöskydd.¹⁸⁷

Det ska understrykas att detta stadgande i regeringsformen endast ger uttryck för samhällets *målsättning* på miljöpolitikens område.¹⁸⁸ Det kan därmed inte ses som en garanti för en god miljö. Dock kan stadgandet ändå bidra till en bättre miljö, då det bör tillmätas betydelse vid lagstiftningsarbetet och vid tolkningen av lag. Dessutom ställs det genom stadgandet krav på en hög ambitionsnivå och effektivitet i det allmännas miljöskyddsarbete och arbete mot en god miljö, för att målsättningen i största möjliga mån ska kunna förverkligas. Målsättningen kan på så vis påverka de myndighetsbeslut som fattas enligt miljöbalken eller annan lag.¹⁸⁹

3.2 Vem har talerätt å naturens vägnar i Sverige?

I Sverige regleras i miljöbalken vem som har rätt att överklaga överklagbara domar och beslut som fattats enligt balken eller med stöd av den. Där anges att enskilda sakägare har rätt att överklaga. Även vissa myndigheter har klagorätt, om det är föreskrivet. I vissa fall har

¹⁸³ 1 kap. 2 § RF.

¹⁸⁴ Prop. 1975/76:209 s. 28.

¹⁸⁵ Prop. 2001/02:72 s. 24.

¹⁸⁶ 1 kap. 2 § 3 st. RF.

¹⁸⁷ Prop. 2001/02:72 s. 23.

¹⁸⁸ A.st.

¹⁸⁹ SOU 2001:19 s. 64 f.

även arbetstagarorganisationer rätt att överklaga.¹⁹⁰ Sakägare definieras i lagen som “den som beslutet eller domen angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot”.¹⁹¹ I förarbetena anges att man, för att anses som sakägare, dessutom “på ett mer konkret sätt måste vara berörd av ett beslut”.¹⁹² I begreppet sakägare ingår även personer som kan eller riskerar att “tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet genom den miljöfarliga verksamheten”.¹⁹³ Personer som faller under begreppet sakägare tillåts i miljömål att, utöver sina egna intressen, även åberopa allmänna intressen, såsom skada på den biologiska mångfalden, försurning av mark eller vatten eller annan klimatpåverkan. Detta för att inte bara företagets intressen, utan även enskilda och allmänna miljöintressen, ska kunna lyftas inom ramen för processen, vilket möjliggör att en helhetsbedömning av samtliga intressen görs.¹⁹⁴

I miljöbalken regleras även vissa miljöorganisationers rätt att överklaga domar och beslut om bland annat tillstånd, godkännande, dispens, tillsyn eller upphävande av skydd av områden, som beslutats i enlighet med miljöbalken eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av den.¹⁹⁵ För att en organisation ska få överklaga en sådan dom eller beslut behöver det vara en ideell förening eller någon annan typ av juridisk person som har till primärt syfte att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen. Organisationen får inte vara vinstdrivande, den ska ha bedrivit verksamhet i Sverige i minst tre år och ska därutöver ha minst 100 medlemmar eller annars visa att den har allmänhetens stöd.¹⁹⁶ Organisationen har även rätt att överklaga delar av beslut eller domar, såsom exempelvis ett villkor. Denna rätt omfattar dock inte domar eller beslut som rör försvarets verksamheter.¹⁹⁷

Utöver dessa i miljöbalken reglerade möjligheterna för enskilda och organisationer att överklaga miljörättsliga beslut och domar, stadgas även frågan om talerätt i miljörättsliga mål i Århuskonventionen. Denna konvention skrevs under av Sverige år 1998 och ratificerades år 2005.¹⁹⁸ Även EU är part till konventionen och på EU-nivå har den implementerats såväl genom en förordning¹⁹⁹ som genom två direktiv.²⁰⁰

¹⁹⁰ 16 kap. 12 § MB.

¹⁹¹ 16 kap. 12 § 1 st. 1 p. MB.

¹⁹² Prop. 1997/98:45 del I s. 483.

¹⁹³ A.prop. s. 484; Michanek & Zetterberg 2017, s. 403.

¹⁹⁴ Michanek & Zetterberg 2017, s. 407 f.

¹⁹⁵ 16 kap. 13 § 1 st. MB.

¹⁹⁶ 16 kap. 13 § 1 st. 1-4 p. MB.

¹⁹⁷ 16 kap. 13 § 2 st. MB.

¹⁹⁸ Naturvårdsverket, “Århuskonventionen – din rätt till miljöinformation”, 2020. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/Internationellt-miljoarbete/miljo-konventioner/Arhuskonventionen--om-ratt-till-miljoinformation-/> [hämtad 2020-11-10].

¹⁹⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1367/2006 av den 6 september 2006 om tillämpning av bestämmelserna i Århuskonventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor på gemenskapens institutioner och organ (EUT L 264, 25.9.2006, s. 13-19).

²⁰⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation (EUT L 41, 14.2.2003, s. 26-32); Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/35/EG av den 26 maj 2003 om åtgärder för allmänhetens deltagande i utarbetandet av vissa planer och program avseende miljön (EUT L 156, 25.6.2003, s. 17-24).

Av förordet till Århuskonventionen framkommer att det genom konventionen bekräftas att ett tillfredsställande miljöskydd och ett säkerställande av en hållbar utveckling är väsentligt för människans välbefinnande och åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Konventionens parter erkänner också varje människas rätt att leva i en miljö som är förenlig med hans eller hennes hälsa och välbefinnande och att alla människor har en skyldighet att skydda och förbättra miljön till förmån för nuvarande och kommande generationer. Genom konventionen erkänns också att allmänheten och organisationer kan spela en viktig roll på miljöskyddsområdet. Deras tillgång till information och rätt att delta i beslutsprocesser bör därför garanteras, liksom deras tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.²⁰¹

Enligt Århuskonventionen ska varje konventionspart se till att berörda delar av allmänheten har rätt att få giltigheten av ett miljörättsligt beslut, en handling eller en myndighets underlåtenhet prövad av domstol eller annan myndighet.²⁰² Berörd allmänhet definieras i konventionen som de personer som “berörs eller kan beröras av eller som har intresse av ett beslut på miljöområdet”, som har ett “tillräckligt intresse” eller som “hävdar att en rättighet kränkts”.²⁰³ Det sista rekvisitet aktualiseras bara om det utgör ett processuellt krav enligt den nationella lagstiftningen. Även icke-statliga miljöorganisationer som uppfyller de krav som uppställs inom den nationella rätten faller under begreppet berörd allmänhet.²⁰⁴

För Sveriges del innebar Århuskonventionen att den nationella talerätten utvidgades. I ett förhandsavgörande från EU-domstolen slogs nämligen fast att de nationella reglerna om vilka icke-statliga miljöorganisationer som har rätt att överklaga måste säkerställa en omfattande rätt till rättslig prövning och att även mindre, lokala föreningar ska ges rätt till prövning.²⁰⁵ Efter detta förhandsavgörande ändrades den svenska bestämmelsen om miljöorganisationers rätt att överklaga beslut och domar till att även inkludera andra typer av organisationer än ideella – däribland stiftelser. Kravet på antalet medlemmar sänktes också från 2000 till 100 och möjligheten att på annat sätt än genom medlemsantal visa att organisationen har allmänhetens stöd lades till.²⁰⁶ Genom praxis från Högsta domstolen har det slagits fast att även om en organisation inte lever upp till dessa kriterier, så kan den ändå anses ha rätt att överklaga, om den verkar för att tillvarata allmänna naturskydds- och miljöskyddsintressen. Kriterierna ska nämligen bara ses som stöd vid bedömningen.²⁰⁷ Även vilka typer av domar och beslut som anses kunna överklagas av miljöorganisationer har utvidgats genom praxis, för att bättre överensstämma med Århuskonventionens syfte.²⁰⁸

²⁰¹ Århuskonventionen, preambel; art. 1.

²⁰² A.a. art. 9.2; 9.3.

²⁰³ A.a. art. 2.5; 9.2 st. 1-2.

²⁰⁴ A.st.

²⁰⁵ Mål C-263/08 Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening.

²⁰⁶ Michanek & Zetterberg 2017, s. 409 ff.

²⁰⁷ NJA 2012 s. 921.

²⁰⁸ Michanek & Zetterberg 2017, s. 411 f.

3.3 Begränsningar av skyddet för naturen enligt svensk rätt

Svensk miljö rätt har kritiserats för att ofta vara vag, vilket ansetts vara negativt för miljön. Vaga bestämmelser gynnar nämligen exploatörer i större utsträckning än vad de gynnar naturen, då det ofta saknas någon som för talan å naturens vägnar.²⁰⁹ Vad gäller miljöbalkens portalparagraf erkänns denna kunna utgöra stöd vid tolkningen av övriga bestämmelser i balken, men likväl är det endast en målsättning. Det medför att de målen som stadgas i portalparagrafen inte alltid måste uppnås.²¹⁰ Därtill är portalparagrafen att betrakta som tandlös på så vis att om det enligt lag uttryckligt och otvetydigt framgår att en verksamhet eller åtgärd som kan anses motverka hållbar utveckling ändå får tillåtas, kan portalparagrafen inte stoppa ett sådant förfarande. Att stoppa förfarandet i ett sådant fall vore nämligen i strid mot legalitetsprincipen.²¹¹

Vad gäller portalparagrafens formuleringar om att naturen har ett skyddsvärde och att människan har en rätt att förändra och bruka naturen, har det ovan konstaterats att människans rätt att nyttja naturen bör begränsas av förarbetenas och lagtextens uttalanden om naturens skyddsvärde.²¹² Dock har det i doktrin även anförts det motsatta, nämligen att miljöbalken innehåller regler som tillåter människor att utföra handlingar som strider mot naturens skyddsvärde. För trots att det i miljöbalken finns regler som begränsar sådant mänskligt handlande som kan skada naturen, så är dessa regler inte allomfattande utifrån ett naturskyddsperspektiv. Därmed dras slutsatsen att det är naturens skyddsvärde som är svagt, medan människans rätt att bruka naturen enligt miljöbalken är långtgående.²¹³ Det konstateras också att det behövs mer precisa beskrivningar av implikationerna av att naturen har ett skyddsvärde, för att lagen ska kunna ge tydlig handlingsvägledning.²¹⁴

I propositionerna till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen har det hävdats att miljöbalken är ett effektivt verktyg för att uppnå miljö målen. Kritiska röster har dock höjts som menar att miljöbalken inte är utformad för att genomföra miljö målen och att det dessutom saknas andra styrmedel som skulle kunna ta vid där miljöbalken brister i arbetet med miljö målen. Om miljöbalken ändå skulle kunna bidra till uppnåendet av miljö kvalitetsmålen har ansetts hänga på engagemanget och ambitionsnivån hos landets myndigheter och de överväganden som görs av dess tjänstemän. Detta riskerar att få till följd att praxis för i vilken grad miljö målen beaktas kommer att variera över landet.²¹⁵ Även det faktum att målen inte är bindande²¹⁶ bidrar till att deras chanser till att få genomslag i praktiken förminskas.

²⁰⁹ Westerlund, S., *En hållbar rättsordning*, Uppsala: Författaren och Iustus Förlag, 1997 [cit. Westerlund 1997], s. 137 f.

²¹⁰ Strömberg 2016, s. 129.

²¹¹ Michanek & Zetterberg 2017, s. 100.

²¹² Se avsnitt 3.1.

²¹³ Strömberg 2016, s. 128 f.

²¹⁴ A.a. s. 131.

²¹⁵ Dalhammar 2008, s. 81.

²¹⁶ Prop. 2000/01:130 s. 219 f.

Det har också identifierats att det saknas vägledning i hur avvägningen mellan olika miljömål ska göras.²¹⁷ Miljömålen kritiseras vidare för att de utger sig för att ha vetenskaplig grund då de anges ha formulerats med beaktande av vad naturen tål, när de i själva verket genom användandet av politiska begrepp som hållbar utveckling och formuleringar som ger uttryck för estetiska och moraliska värderingar, endast är ett uttryck för symbolpolitik.²¹⁸ Miljömålen kritiseras av denna anledning för att inte vara mer än “en form av allmän utopisk vision av begränsad räckvidd och betydelse”.²¹⁹

Vad gäller regeringsformens målsättningsstadgande om hållbar utveckling är som sagt inte heller det rättsligt bindande, men frågetecken kvarstår ändå kring innebörden av att stadgandet “kan få betydelse som tolkningsdata för hur ett annat lagrum skall tillämpas”.²²⁰ Det framgår nämligen inte av förarbetena om det exempelvis är möjligt för enskilda att åberopa stadgandet som stöd för tolkningen av en rättsregel i en rättsprocess.²²¹ Enligt doktrin framförs dock åsikter om att målsättningsstadgandena vid rättstillämpningen bör ges en större betydelse än vad de getts fram tills nu. Det anses kunna leda till att de fick större genomslag och ökad auktoritet. Om så inte görs, och om det inte går att utkräva att det som stadgas i målsättningarna också bör följas vid rättstillämpningen, anses denna grundlagsbestämmelse inte bli annat än tomma ord.²²²

Slutligen åläggs det allmänna, däribland lagstiftaren, i förarbetena till målsättningsstadgandet att se till att det uppfylls.²²³ Dock saknas en struktur för att se till att detta ansvaret fullföljs eller att sådan lagstiftning som bidrar till att målet uppfylls kommer till.²²⁴ Avsaknaden av en sådan kontrollmekanism gör att stadgandets genomslagskraft begränsas, då inga påföljder aktualiseras om det inte följs.

²¹⁷ Emmelin & Lerman 2004, s. 121.

²¹⁸ A.a. s. 110; 126.

²¹⁹ A.a. s. 130.

²²⁰ Prop. 2001/02:72 s. 24.

²²¹ Bremdal, P., “Är RF 1 kap. 2 § bara tomma ord?: Några tankar om målsättningsstadgandet i RF”, i *De lege, Årsbok 2014. Regeringsformen 40 år 1974-2014*, Åhman, K. (red.), Uppsala: Författarna och Iustus Förlag, 2014 [cit. Bremdal 2014], s. 64.

²²² A.a. s. 67.

²²³ Prop. 2001/02:72 s. 24.

²²⁴ Bremdal 2014, s. 63.

4 Komparation av naturskyddet i Sverige och Ecuador

I detta avsnitt kommer de av Ecuador och Sveriges övergripande mål och bestämmelser som ovan presenterats att jämföras och granskas ur ett posthumanistiskt perspektiv. Jämförelsen kommer att göras genom att likheter och skillnader mellan ländernas sätt att reglera skyddet för naturen lyfts fram. Humanistiska, dualistiska och antropocentriska såväl som post-humanistiska tendenser i lagstiftningen kommer också att synliggöras och analyseras.

4.1 Likheter

Hållbar utveckling är en gemensam utgångspunkt och politisk inriktning för flera av såväl Sverige som Ecuadors mål och bestämmelser. Den svenska miljöbalken ska exempelvis tillämpas på det sätt som bäst främjar hållbar utveckling.²²⁵ Detta övergripande målet har dels brutits ner i delmål i portalparagrafens andra stycke²²⁶ och dels har innebörden av den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling förtydligats ytterligare genom de nationella miljö kvalitetsmålen.²²⁷ Målet att det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer uttrycks också i regeringsformens målsättningsstadgande.²²⁸ I Ecuadors nationella plan för hållbar utveckling uppmanas det i ett av målen till en hållbar förvaltning av naturen och dess biologiska mångfald samt till etiskt ansvarstagande mellan generationsgränserna.²²⁹ Kopplat till detta mål finns delmål som bland annat går ut på att naturresurser ska användas på ett hållbart sätt som möjliggör för bevarande av naturen och som säkerställer nuvarande och framtida generationers rättigheter.²³⁰

Både i Sverige och i Ecuador lyfts det alltså fram att den hållbara utvecklingen syftar till att nuvarande och framtida generationer ska tillförsäkras en god miljö. Underförstått går det därmed att förstå ländernas strävanden efter att skydda naturen och därigenom uppnå hållbar utveckling som att miljön ska skyddas för att det gynnar oss människor. Miljön och naturen skyddas enligt denna tolkningen alltså inte främst för sin egen skull. Utifrån ett post-humanistiskt perspektiv kan detta kritiseras för att vara antropocentriskt, då människans behov sätts i centrum och anges vara orsaken till att naturen behöver skyddas.

Uttalandena om att hållbar utveckling ska eftersträvas för att människor ska tillförsäkras en god miljö vägs dock upp av att naturen, såväl i Sverige som Ecuador, utöver det värde den har för oss människor, även anses ha ett intrinsiskt värde. I Sverige anges naturen samt dess mångfald av ekosystem och arter ha ett självständigt skyddsvärde²³¹ och enligt Ecuadors nationella plan för hållbar utveckling är det nödvändigt att naturens inneboende värde

²²⁵ 1 kap. 1 § MB; Prop. 1997/98:45 del II s. 8.

²²⁶ 1 kap. 1 § 2 st. MB.

²²⁷ Prop. 2004/05:150 s. 2.

²²⁸ 1 kap. 2 § 3 st. RF.

²²⁹ Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 64.

²³⁰ A.a. s. 66 f.

²³¹ Prop. 1997/98:45 del II, s. 7 ff.

erkänns för att en hälsosam och hållbar miljö ska kunna främjas.²³² Dessa uttalanden tyder på att naturen inte enbart finns till för oss människor, utan att den dessutom har ett värde i sig. De innebär ett steg bort från de humanistiska och antropocentriska tendenserna att nedvärdera naturen och reproducera den posthumanistiska tanken om att naturen har ett värde i sig.²³³

Ytterligare en likhet mellan de två länderna är att de båda erkänner människans beroendeförhållande till naturen. I Sverige framgår det i förarbetena till portalparagrafen att naturen och dess resurser är en förutsättning för mänsklig välfärd och fortlevnad²³⁴ och i förordet till Ecuadors grundlag beskrivs Moder Jord som nödvändig för mänsklig existens.²³⁵ Erkännandet av människans beroende av naturen är i allra högsta grad förenlig med den posthumanistiska teorin, eftersom posthumanismen förespråkar att vi ser på mänskligheten och naturen som ouplösligt sammanflätade med varandra.²³⁶

I båda länderna finns begränsningar i naturskyddet. Exempelvis äger den ecuadorianska staten alla landets naturresurser och får inom vissa givna ramar fritt förvalta dem.²³⁷ I Ecuador medges nationalförsamlingen även att på presidentens begäran göra undantag och tillåta exploatering av skyddade områden, om det anses ligga i nationens intresse.²³⁸ I Sverige kan miljöbalkens portalparagraf inte hindra tillåtligheten av verksamheter som kan anses motverka hållbar utveckling, så länge verksamheten tillåts genom någon annan lag.²³⁹ På detta sätt tillåts mänskliga eller ekonomiska intressen i vissa fall gå före skyddet för naturen, både i Sverige och i Ecuador. Utifrån en posthumanistisk analys präglas dessa undantag av antropocentrismen och de respekterar inte naturens inneboende värde.

En sista likhet som observerats är att i både Sverige och Ecuador är bestämmelserna som syftar till att skydda naturen vagt formulerade. Detta skapar osäkerhet vid tolkningen och tillämpningen av lagarna, vilket kan begränsa bestämmelsernas genomslagskraft. I Ecuador borde det därför på ett tydligare sätt framgå vilka delar av naturen som avses skyddas genom bestämmelserna om naturens rättigheter och hur situationer där naturens rättigheter och mänskliga rättigheter går emot varandra ska hanteras. I Sverige bör det förtydligas hur mänskligt handlande avses begränsas av att naturen har ett skyddsvärde och i vilken utsträckning målsättningsstadganden om hållbar utveckling bör tillmätas betydelse vid tolkningen av annan lag. Ur ett posthumanistiskt perspektiv bör det på ett tydligare sätt framgå hur reglerna till skydd för naturen ska tolkas och tillämpas. Detta för att människor ska ges ledning i hur vi bör förhålla oss till naturen och hur vi ska kunna kombinera våra egna intressen med den större gemenskapens välfärd.²⁴⁰

²³² Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 64 ff.

²³³ Fetherston 2020, s. 111; Fishel 2017, s. 54.

²³⁴ Prop. 1997/98:45 del II, s. 7 ff.

²³⁵ Republiken Ecuadors grundlag 2008, preambel.

²³⁶ Fetherston 2020, s. 111; Nimmo 2015, s. 196.

²³⁷ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 317; 395(3); 398; 408.

²³⁸ A.a. art. 407.

²³⁹ Michanek & Zetterberg 2017, s. 100.

²⁴⁰ Nimmo 2015, s. 196; Braidotti 2013, s. 48.

4.2 Skillnader

Även om det, som ovan visats, finns vissa likheter i Sverige och Ecuadors juridiska lösningar i fråga om skydd för naturen, skiljer sig de två ländernas tillvägagångssätt ändå åt. Inte minst genom att man i Ecuador har tillerkänt naturen rättigheter och infört naturen som rättssubjekt i sin grundlag. I Ecuador har naturen nämligen rätt att bli respekterad i sin helhet för sin existens och för upprätthållandet och återskapandet av sina livscyklar, strukturer, funktioner och utvecklingsprocesser.²⁴¹ Skadade ekosystem har även rätt att återställas.²⁴² Genom denna reglering frångår Ecuador genom sin lagstiftning den antropocentriska världsbilden på så vis att människan, som tidigare stod i världens centrum med allt annat liv kretsande runt sig, istället placeras tillsammans med övriga levande varelser som utgörande en del av livets cirkel. Bestämmelserna om naturens rättigheter i Ecuadors grundlag och miljöbalk är således att anse som en kritik mot antropocentrismen. De är också att betrakta som posthumanistiska eftersom naturen erkänns som rättssubjekt och tillerkänns rättigheter anpassade just efter den.

Genom de motsvarande skyldigheterna som enligt ecuadorianska lagar och målsättningar om naturens rättigheter tillfaller oss människor, förväntas vi eftersträva ett liv i harmoni med naturen genom att finna en balans mellan våra mänskliga behov och intressen av att nyttja naturen och naturens behov av att assimileras och regenereras.²⁴³ Människan behöver alltså på riktigt börja se på sig själv och sina handlingar i relation till hur de påverkar naturen, för att inte bryta mot naturens rättigheter.²⁴⁴

I Sverige saknas i dagsläget reglering som tillerkänner naturen rättigheter. Det närmaste vi kommer att ge naturen ett sådant skydd är att det i miljöbalkens portalparagraf stadgas att naturen har ett skyddsvärde.²⁴⁵ Denna formulering erbjuder dock endast ett svagt skydd för naturen, då portalparagrafen har begränsad genomslagskraft.²⁴⁶ Därtill kommer det faktum att samtliga övergripande mål och lagar till skydd för naturen i Sverige endast är målsättningar som *bör* men inte nödvändigtvis *ska* ligga till grund för tolkningen av miljöbalkens regler när tolkningsutrymme ges. Uppnåendet av miljö kvalitetsmålen exempelvis är således beroende av myndigheters ambitionsnivå och engagemang i fråga om att rätta sig efter dem.²⁴⁷ Inte heller de åtaganden som i regeringsformen tillskrivs det allmänna i fråga om att främja en hållbar utveckling är rättsligt bindande.²⁴⁸ I Ecuador däremot är bestämmelserna om naturens rättigheter bindande. Även den nationella planen för hållbar utveckling är bindande för det allmänna att följa och andra rekommenderas att också följa den.²⁴⁹ På så vis är Ecuadors

²⁴¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 1.

²⁴² A.a. art. 72 st. 1.

²⁴³ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 83(6); 275-278; Organisk miljöbalk 2017, art. 7; Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 64 ff.

²⁴⁴ Braidotti 2013, s. 82; 87.

²⁴⁵ 1 kap. 1 § 1 st. MB.

²⁴⁶ Michanek & Zetterberg 2017, s. 100.

²⁴⁷ Dalhammar 2008, s. 81.

²⁴⁸ 1 kap. 2 § 3 st. RF; Prop. 2001/02:72 s. 24.

²⁴⁹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 280.

övergripande bestämmelser till skydd för naturen ur ett posthumanistiskt perspektiv bättre, eftersom de lyfter fram naturens intressen på ett sätt som inte lika lätt kan negligeras. Genom att naturen ges status som rättssubjekt ges den nämligen en starkare rättslig ställning.

Ecuadors bestämmelser om naturens rättigheter har i mångt och mycket inspirerats av de andinska ursprungsbefolkningarnas världssyn, där tanken om att leva i harmoni med naturen är central.²⁵⁰ Urfolkens vision om *sumak kawsay* (det goda livet) upprepas både i Ecuadors grundlag och i deras miljöbalk. I grundlagen framförs bland annat att ett av målen för Ecuadors befolkning är att leva i harmoni med naturen för att det goda livet ska kunna förverkligas.²⁵¹ Målet med miljöbalken är att skydda naturens rättigheter och att garantera människors rätt till en hälsosam och ekologiskt balanserad miljö för att det goda livet ska kunna uppnås.²⁵² Naturens rättigheter beskrivs även som en viktig komponent för att landet ska kunna uppnå en hållbar utveckling och för att människor ska kunna förverkliga det goda livet.²⁵³ Genom att visionen om det goda livet läggs till grund för Ecuadors övergripande mål och bestämmelser om miljöskydd och hållbar utveckling och genom att naturens rättigheter lyfts fram som centrala i landets arbete för att nå upp till dessa mål, lyckas Ecuador få till en lagstiftning som ser till såväl människors behov som naturens. Ur ett posthumanistiskt perspektiv läggs härigenom grunden för en ny form av relation mellan människa och natur som kräver av människan att hon agerar etiskt och välvilligt gentemot naturen.

Som nämnt erkänner såväl Sverige som Ecuador människans beroendeförhållande till naturen.²⁵⁴ Ecuador går dock flera steg längre än Sverige då de i förordet till sin grundlag även slår fast att människor utgör en del av naturen.²⁵⁵ Detta ställningstagande stämmer väl överens med posthumanismen och dess förståelse av människan som sammankopplad med naturen. I Sveriges fall nöjer man sig med att i förarbetena till miljöbalken konstatera att naturen är en förutsättning för att vi människor ska kunna leva.²⁵⁶ Detta enda uttalandet utmanar inte människans överhöghet över naturen, utan leder snarare till att dualismen mellan människa och natur bekräftas. Vidare anges i portalparagrafen att människan har en rätt att förändra och bruka naturen.²⁵⁷ Det framgår inte närmare varför människan anses ha en sådan rätt, men det kan tänkas komma sig av att antropocentrismen är så djupt rotad att det ses som en självklarhet att människan är överlägsen som art och att hon därför inte bara ska få bruka naturen, utan också förändra den. Detta uttalande är antropocentriskt eftersom naturen förutsätts finnas till för oss människor. Ecuadors tillvägagångssätt i fråga om att reglera skyddet för naturen överensstämmer således bättre med posthumanismens vision om att människan bör söka existera i relation till och i samklang med naturen.

²⁵⁰ Boyd 2017, s. 171.

²⁵¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, preambel.

²⁵² Organisk miljöbalk 2017, art. 1.

²⁵³ Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 64.

²⁵⁴ Se avsnitt 4.1.

²⁵⁵ Republiken Ecuadors grundlag 2008, preambel.

²⁵⁶ Prop. 1997/98:45 del II, s. 7 ff.

²⁵⁷ 1 kap. 1 § 1 st. MB.

Vissa bestämmelser i den svenska miljöbalken syftar till att begränsa människans skadeverkningar på naturen. Som exempel kan nämnas det förvaltaransvar som människan tillskrivs i miljöbalkens portalparagraf.²⁵⁸ I propositionen anges att detta förvaltaransvar medför att "varsamhet skall iakttas så att onödig olägenhet eller skada inte uppkommer".²⁵⁹ Skada kan även anses ha uppkommit trots att handlingen resulterar i ett mer ekonomiskt gynnsamt användande av naturen.²⁶⁰ Ur ett posthumanistiskt perspektiv är uttalandet om människans förvaltaransvar på ett sätt bra, eftersom naturens intresse av att inte skadas uppmärksammas och dessutom värderas högre än människans intresse av att dra ekonomisk vinning av naturen. Dock grundar sig uttalandet i förvisningen om att människan har en rätt att nyttja naturen. Dessutom förhindrar det bara människor från att orsaka *onödig* skada eller olägenhet på naturen. Vilka skador eller olägenheter som är nödvändiga framgår inte, men det kan ändå konstateras att naturen härigenom inte ges något fullvärdigt skydd.

I Ecuador är människors ansvar och skyldigheter i förhållande till naturen, såsom de formulerats i landets övergripande mål och bestämmelser, mer långtgående. Varje ecuadorian har nämligen en skyldighet och ett ansvar att respektera naturens rättigheter, att bevara en välmående miljö samt att använda naturresurserna på ett rationellt och långsiktigt hållbart sätt.²⁶¹ Det medborgerliga ansvaret att hålla sig informerad, förändra sina konsumtionsmönster samt bidra till att vårda och skydda djur och natur lyfts också fram som en del av det nationella målet att garantera naturens rättigheter.²⁶² Ecuadors medborgare har därutöver ett ansvar att eftersträva ett liv harmonisk i samexistens med naturen.²⁶³ Samhällets alla grupper förväntas också medverka aktivt för att naturens rättigheter ska kunna garanteras och för att behoven hos nuvarande och framtida generationer ska kunna tillgodoses.²⁶⁴

Sverige är part i Århuskonventionen och erkänner därmed varje människas rätt "att leva i en miljö som är förenlig med hans eller hennes hälsa och välbefinnande".²⁶⁵ Rätten till en god miljö är dock ingen utkrävbar mänsklig rättighet i Sverige, vilket det är i Ecuador. Där har människor rätt till en hälsosam och ekologiskt balanserad miljö fri från föroreningar samt rätt att få ta del av miljön och naturens rikedomar.²⁶⁶ Stadganden om att människan har rätt till naturen är i sig inte förenliga med posthumanismen, eftersom sådana rättigheter baserar sig på de antropocentriska tankarna om att människan är överlägsen naturen och att naturen är något som tillhör oss. Dock följer av lydelsen av Ecuadors grundlagsbestämmelser att människor visserligen har en rätt till en välmående natur, men att denna rätt kombineras med rätten att leva i harmoni med naturen, vilket ecuadorianer också har ett ansvar att göra.²⁶⁷ Rätten att få ta del av miljön och naturens rikedomar ska också möjliggöra människors

²⁵⁸ 1 kap. 1 § 1 st. MB.

²⁵⁹ Prop. 1997/98:45 del II, s. 8.

²⁶⁰ A.prop. s. 8 f.

²⁶¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 83(6).

²⁶² Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 65.

²⁶³ Republiken Ecuadors grundlag, art. 275 st. 3.

²⁶⁴ Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 66.

²⁶⁵ Århuskonventionen, art. 1.

²⁶⁶ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 66(27); 74 st. 1.

²⁶⁷ A.a. art. 66(27); 275 st. 3.

åtnjutande av det goda livet,²⁶⁸ som utgår från tanken om att samspelet mellan människa, samhälle och natur ska grunda sig i en harmonisk relation.²⁶⁹ Därmed begränsas vidden av människors rätt till naturen, genom att den inte får påverka naturens välmående negativt.

Genom att formulera rättigheterna på detta vis nedvärderas inte naturen. Istället upphöjs naturens välmående till något av stor vikt för att ett hållbart samhälle ska kunna uppnås, vilket gynnar både människor och naturen. Eftersom naturen även tillerkänns egna rättigheter ges den ett dubbelt skydd då den skyddas både för sin egen skull och för människans. Genom en posthumanistisk analys kan vi se att tanken om att människan är en del av naturen och behöver agera etiskt gentemot den återspeglas även i Ecuadors bestämmelser om människans rätt till naturen, varför de kan betraktas som posthumanistiska.

En sista skillnad som ska lyftas fram i fråga om de två ländernas sätt att reglera frågan om skydd för naturen gäller vem som får föra talan å naturens vägnar. I Ecuador har alla personer, samhällen, folk och nationaliteter befogenhet att uppmana landets myndigheter att se till att naturens rättigheter efterlevs.²⁷⁰ Varje fysisk eller juridisk person, kommun, samhälle, folk eller grupp kan också, individuellt eller kollektivt, rapportera om överträdelser av bestämmelserna om naturens rättigheter till en behörig myndighet. Fysiska och juridiska personer kan även kräva att en behörig administrativ eller rättskipande instans ser till att verksamhetsutövare vidtar försiktighetsåtgärder för att stoppa pågående miljöskada eller för att eliminera risken för att sådan skada ska uppstå.²⁷¹

I Sverige utgörs kretsen som tillåts föra talan å naturens vägnar av miljöorganisationer och berörd allmänhet samt i vissa fall myndigheter och arbetstagarorganisationer.²⁷² Det krävs således att man som privatperson antingen är engagerad i en miljöorganisation eller att man exempelvis bor tillräckligt nära det område som ämnas exploateras för att man ska anses vara berörd av, eller ha ett tillräckligt intresse av beslutet. Det är därmed inte så lätt att i Sverige hävda att naturens skyddsvärde kränks eller att en planerad åtgärd förhindrar uppnåendet av en hållbar utveckling. Vad som däremot kan ses som posthumanistiskt i Sveriges sätt att reglera talerätt i miljöärenden, är att sakägare även kan åberopa allmänna intressen, såsom skada på den biologiska mångfalden, försurning av mark eller vatten eller annan klimatpåverkan. Detta för att även naturens intressen ska ges utrymme i rättsprocessen och kunna övervägas i domstolens resonemang, och inte bara enskilda personers intressen kontra företagens.²⁷³ Dock kvarstår faktum att möjligheterna för personer i Sverige att föra talan å naturens vägnar är begränsade jämfört med i Ecuador, där vem som helst kan vända sig till behöriga myndigheter och uppmana dem att se till att naturens rättigheter efterlevs.

²⁶⁸ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 74 st. 1.

²⁶⁹ Boyd 2017, s. 171.

²⁷⁰ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 2.

²⁷¹ Organisk miljöbalk 2017, art. 304.

²⁷² 16 kap. 12-13 §§ MB.

²⁷³ Michanek & Zetterberg 2017, s. 407 f.

5 Analys av Sveriges möjligheter till stärkt naturskydd

5.1 Rättspolitiska utmaningar kopplade till naturen som rättssubjekt

I detta delkapitel kommer möjliga problem och tvivel kopplade till ett införande av naturen som rättssubjekt i svensk rätt att lyftas och bemötas med posthumanistiska argument. Frågor som kommer att lyftas är bland annat om naturens rättigheter är ett effektivt sätt att skydda naturen, hur vi ska kunna veta vad naturen vill, vem som kan tillåtas föra naturens talan och om inte människans rätt till en välmående natur vore ett bättre sätt att skydda naturen.

5.1.1 Är erkännandet av naturens rättigheter ett effektivt sätt att skydda naturen?

Som nämnt är juridiken ett mänskligt påfund som skapats av människor, för människor.²⁷⁴ Juridiken är således anpassad för att reglera människors agerande. Frågan är dock om vi i Sverige hade kunnat ge naturen ett starkare skydd än vad den har idag genom att tillerkänna den rättigheter. För att kunna besvara denna fråga bör först utredas om det ens är möjligt att tillerkänna naturen rättigheter. Genom att se till Ecuador, men också Bolivia, Nya Zeeland, USA, Mexiko och Uganda, kan vi dra slutsatsen att det är möjligt – samtliga dessa länder har nämligen genom lag gett naturen rättigheter.²⁷⁵ Dessutom har det i forskning lagts fram argument om att naturen, likt människor, har universella rättigheter som följer blott av det faktum att den existerar.²⁷⁶ Det har även anförts att det inte finns några lagtekniska hinder som förhindrar att naturen införs som rättssubjekt, så länge någon för dess talan.²⁷⁷

För att därefter kunna besvara frågan om ifall införandet av naturen som rättssubjekt är ett effektivt sätt att skydda naturen bör först problematiseras vem som egentligen kan bli bunden av naturens rättigheter. Här måste uppmärksammas att det enda vi med framgång kan reglera är människans agerande i förhållande till naturen. Vi kan alltså inte genom lag reglera naturens handlande. Att tillskriva naturen skyldigheter eller straffrättsligt ansvar vore helt verkningslöst, då naturen självklart inte kan förväntas rätta sig efter av människan stiftade lagar. Företeelser där djur dödar varandra eller där översvämningar eller oväder orsakar skada på mänsklig egendom är således exempel på fenomen som vi inte kan hålla naturen juridiskt ansvarig för. Naturens rättigheter blir således ett sätt att juridiskt definiera hur människan bör leva för att naturen ska respekteras och bevaras, men det blir också ett sätt att låta naturen sätta gränser för mänskligt handlande. Naturens rättigheter riktar sig nämligen mot *aktören*, det vill säga människan, men utgår från *reaktören*, det vill säga naturen. Lagstiftning som utgår från naturens och planetens gränser och som förbjuder aktiviteter som skulle bidra till att de överskreds har beskrivits ge uttryck för så kallad stark hållbarhet – ett begrepp enligt

²⁷⁴ Spaak 2005, s. 567.

²⁷⁵ Se avsnitt 1.1.

²⁷⁶ Berry, T., *Evening Thoughts: Reflecting on Earth as a Sacred Community*, San Francisco: Sierra Club Books, 2006, s. 149.

²⁷⁷ Davies, M., "Persons, Property, and Community", *feminists@law* 2:2, 2012, s. 3.

vilket naturens intressen sätts framför såväl mänskliga som ekonomiska. Det anges vara en förutsättning att alla lagar utformas enligt denna hierarki för att allt levande ska kunna skyddas och respekteras och för att verklig hållbar utveckling ska kunna uppnås.²⁷⁸ Eftersom naturens rättigheter utgår från naturens intressen och syftar till att skydda naturen, bidrar de, enligt detta resonemang, till hållbar utveckling.

Ovan har konstaterats att naturen kan ha rättigheter, att dessa rättigheter inte medför ansvar eller skyldigheter för naturen och att de enbart riktar sig mot oss människor och vårt agerande gentemot naturen, men att de utgår från gränser som definieras utifrån vad naturen klarar av. För att komma vidare i analysen bör vi backa några steg och reflektera över själva rättighetsbegreppet. Rättigheter är nämligen ett mänskligt påfund och rättighetsbegreppet kan kritiseras ur ett posthumanistiskt perspektiv. Att ge naturen rättigheter kan nämligen ses som ett sätt att upphöja naturen till mänsklig status, vilket är något som posthumanismen motsätter sig.²⁷⁹ Genom att återigen rikta blicken mot Ecuador kan vi dock se att naturen där inte tillerkänts några mänskliga rättigheter. Inte heller har naturen upphöjts till mänsklig status. Istället har de understrukit beroendeförhållandet och sammankopplingen mellan människa och natur och tillerkänt naturen rättigheter som är specifika just för naturen. Därmed har naturen upphöjts till subjektstatus och människan har decentraliserats och definierats som en del av naturen, vilket skapat ett mer jämställt förhållande mellan människa och natur.

Rättigheter kan även kritiseras ur ett posthumanistiskt perspektiv eftersom det är vi människor som avgör vem som ska ges rättigheter och hur dessa ska utformas. Humanistiska och antropocentriska tendenser att endast bry sig om de delar av naturen som gynnar oss människor kan således påverka rättigheternas utformning och därmed även omfattningen av det skyddet som naturen därigenom ges. En posthumanistisk reglering av naturens rättigheter skulle istället behöva tillvarata naturens intressen, oaktat om det gynnar människor eller ej. Endast därigenom skulle naturens rättigheter verkligen kunna hindra mänskliga eller ekonomiska intressen från att förstöra naturen. Människors och naturens intressen skulle därigenom också kunna balanseras på mer juridiskt jämlika villkor, då naturen till skillnad från nu skulle ges subjektstatus och juridiskt bindande rättigheter.

Något som kan förhindra naturens rättigheter från att få genomslag är att de kan uppfattas som kontroversiella då de syftar till att sätta stopp för miljöskadliga mänskliga aktiviteter. Naturens rättigheter innebär nämligen att människors och företags intressen ibland kommer att behöva stå tillbaka till förmån för naturens intressen.²⁸⁰ Människans äganderätt över naturen skulle exempelvis behöva befästas med vissa begränsningar uppställda av naturen.²⁸¹ Många verksamheter skulle dessutom troligtvis anses som oförenliga med naturens rättigheter

²⁷⁸ Bosselmann, K., "Grounding the rule of law", i *A Rule of Law for Nature: New Dimensions and Ideas in Environmental Law*, Voigt, C. (red.), Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 77; 93.

²⁷⁹ Braidotti 2013, s. 85 ff.

²⁸⁰ Chapron, G., Epstein, Y. & López-Bao, J. V., "A rights revolution for nature: Introduction of legal rights for nature could protect natural systems from destruction", *Science* 363:6434, 2019, s. 1393.

²⁸¹ Stutzin, G., "Should we recognize nature's claim to legal rights? An essay", *Environmental Policy and Law* 2:3, 1976 [cit. Stutzin 1976], s. 129.

i sin nuvarande form. Därmed är risken stor att delar av näringslivet kommer att motsätta sig att naturen införs som rättssubjekt i svensk lag. För att mildra detta missnöje är det av stor vikt att bestämmelserna utformas på ett tydligt sätt som möjliggör för företag och investerare att planera långsiktigt. Hur reglerna kommer att tillämpas och hur avvägningar mellan olika intressen kommer att göras behöver också framgå, i syfte att att öka förutsägbarheten för verksamhetsutövare. Verksamheter bör också ges en viss tid för att hinna ställa om till mer hållbara metoder som är förenliga med naturens rättigheter. Vidare behöver det säkerställas att fördelarna med att införa naturen som rättssubjekt ur ett miljöperspektiv överväger de nackdelar naturens rättigheter kan komma att innebära för vissa verksamhetsutövare. Detta för att motivera införandet av bestämmelserna om naturens rättigheter och för att bidra till att fler ställer sig positiva till förändringen.

Angående vikten av att bestämmelserna om naturens rättigheter formuleras på ett klart och tydligt sätt har det konstaterats att otydliga lagar på miljöområdet ofta gynnar exploatören medan de ger ett svagare skydd för naturen.²⁸² Därför är det viktigt att det tydligt framgår av de lagar där naturens rättigheter regleras vad som är tänkt att innefattas i begreppet "naturen", hur innebörden av naturens rättigheter ska tolkas och hur dessa är tänkta att begränsa mänskligt handlande. Om det inte framgår av själva lagtexten bör det åtminstone gå att utläsa i förarbetena. Detta för att undvika att tillämpningen blir spretig eller godtycklig.

För att bestämmelserna om naturens rättigheter ska få fullt genomslag är det av vikt att de även tillåts genomsyra övrig lagstiftning på det miljörättsliga området. I detta avseende har Ecuador inte lyckats fullt ut. Enligt Ecuadors grundlag är det nämligen förbjudet att utvinna icke förnybara naturresurser i nationalparker och andra skyddade områden. Dock är det möjligt för Ecuadors nationalförsamling att på uppmaning av presidenten göra undantag från detta förbud, om det anses ligga i nationens intresse.²⁸³ Denna undantagsbestämmelse kan förklaras av att Ecuadors ekonomi till stor del bärs upp av utvinning av naturresurser.²⁸⁴ Dock innebär undantaget att naturen blir lidande till förmån för kortsiktiga mänskliga intressen. För att naturens intressen inte ska riskera att behöva stå tillbaka på detta vis, bör Sverige inte bara införa bestämmelser om naturens rättigheter, utan också se till att även resterande lagstiftning överensstämmer med dessa. Om så inte görs riskerar bestämmelserna att tappa i trovärdighet.

5.1.2 Hur vet vi vad naturen vill och vem ska tillåtas föra dess talan?

En viktig fråga som behöver lösas inför ett införande av naturen som rättssubjekt i svensk rätt är hur vi ska kunna veta vad naturen vill. Naturen saknar nämligen förmåga att föra sin egen talan, så det kommer att bli upp till människor att avgöra vad som kan tänkas ligga i naturens intresse. Det har i forskning anförts att naturens rättigheter måste utgå från ekologisk vetenskap för att på ett effektivt sätt kunna tackla de utmaningar vi står inför i fråga om naturskydd.²⁸⁵ Det är alltså viktigt att lagstiftningen förhåller sig till och speglar aktuell

²⁸² Westerlund 1997, s. 137 f.

²⁸³ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 407.

²⁸⁴ Boyd 2017, s. 175.

²⁸⁵ Chapron & Epstein 2019, s. 6.

vetenskap och att tillämpningen av lagen är i linje med samma vetenskap. Vid avgörandet om vad naturen vill bör den lösning väljas som objektivt sett leder till störst möjligheter att uppnå en ekologiskt hållbar utveckling och som bäst skulle gynna naturen ur ett långsiktigt perspektiv. Genom att se till vad som är bäst för naturen på lång sikt gör vi ett antagande att naturens vilja är att bevaras och att få fortleva, vilket är ett sätt att komma fram till ett svar på frågan om vad naturen vill. Ett sådant antagande är även förmånligt för oss människor, eftersom vi är beroende av att naturen inte förstörs.

Ytterligare en utmaning som följer av att naturen tillerkänns rättigheter ligger i att konflikter kan uppstå mellan naturens olika rättigheter. För vad väger egentligen tyngst, de öppna landskapens rätt att inte växa igen eller skogens rätt att breda ut sig? Atmosfärens rätt att inte förorenas med växthusgaser orsakade av fossila bränslen eller forsens rätt att strömma fritt och utan att hindras av vattenkraftverk? Detta är avvägningar som kommer att behöva göras, och de kommer att behöva göras av människor. Likt tidigare resonemang behöver även dessa avvägningar om vad som bäst skulle gynna naturen och därmed bidra till en långsiktigt ekologiskt hållbar utveckling ta sin utgångspunkt i forskningen.

Eftersom naturen i sig själv saknar en röst och därmed inte på egen hand kan göra sig hörd inom rättsliga sammanhang, behöver någon föra talan å dess vägnar. Att en representant, förmyndare, företrädare eller ett juridiskt ombud för talan å en fysisk eller juridisk persons vägnar är inget främmande i dagens samhälle. Enligt nuvarande lagstiftning kan naturen, som nämnt, i Sverige bland annat företrädas av miljöorganisationer.²⁸⁶ Det har dock anförts att det ur ett naturskyddsperspektiv vore bättre om uppfyllandet av naturens rättigheter inte vore beroende av att en miljöorganisation tog sig an fallet. Det motiveras av att det arbetet som miljöorganisationer gör ofta styrs av strategiska prioriteringar som kan påverkas av politiskt tryck eller finansierare, varför uppfyllandet av naturens rättigheter riskerar att villkoras eller bortprioriteras. Således skulle naturen ges ökade möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda om rättigheterna inte blev avhängiga ideella organisationers vilja att driva ärendet.²⁸⁷ Faktum kvarstår dock att någon måste föra naturens talan i rättsliga sammanhang för att parterna ska kunna ges jämlika förutsättningar att nå framgång i målet och för att naturens rättigheter ska kunna få genomslag. För i de fall då exploatören har ett juridiskt ombud men inte naturen, skapas en obalans som underminerar naturens möjligheter till skydd.²⁸⁸ Vem som kan eller ska föra talan å naturens vägnar bör därför tydligt framgå av lagen.

Det finns olika möjliga svar på frågan om vem som ska ges behörighet att försvara naturens rättigheter i rättsliga sammanhang. I Ecuador kan alla personer, samhällen, folk och nationaliteter uppmana landets myndigheter att se till att naturens rättigheter efterlevs.²⁸⁹ Där har också en ombudsman fått till uppgift att ta emot anmälningar om brott mot naturens

²⁸⁶ Se avsnitt 3.2.

²⁸⁷ Chapron & Epstein 2019, s. 6.

²⁸⁸ Westerlund 1997, s. 137 f.

²⁸⁹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 2.

rättigheter.²⁹⁰ Ett annat tillvägagångssätt vore att i mål där naturens rättigheter riskerar att kränkas, ge naturen en kvalificerad advokat med tillräckliga kunskaper för att kunna företräda naturen på ett ändamålsenligt sätt.²⁹¹ I Sverige finns flertalet myndigheter som har till uppgift att värna om naturen, däribland Naturvårdsverket, länsstyrelserna och de kommunala miljöförvaltningarna. Kanske skulle uppgiften att företräda naturens rättigheter kunna falla på någon av dem. Alternativt skulle en ny, oberoende ombudsman för naturen kunna inrättas, vars huvudsakliga uppgift skulle bestå i att se till att naturens rättigheter säkerställs. Om en redan etablerad myndighet eller en ny “naturombudsman” bäst skulle bidra till att naturens intressen tillvaratogs är dock en fråga som jag lämnar öppen.

5.1.3 Kopplingen mellan naturens rättigheter och mänskliga rättigheter

Av flera anledningar hänger naturens rättigheter och de mänskliga rättigheterna nära samman. Å ena sidan kan vi utan mänskliga rättigheter inte på ett bra sätt försvara naturen. För att vi ska kunna göra det behöver vi nämligen bland annat informationsfrihet, yttrandefrihet, föreningsfrihet samt rätten att delta i landets styre genom att rösta i allmänna val. Å andra sidan är välmående ekosystem och en bevarad biologisk mångfald förutsättningar för att bland annat rätten till liv, hälsa och vatten- och matförsörjning ska kunna uppfyllas. Naturen ger oss nämligen ren luft, tillgång till läkemedel samt möjligheter att odla och försörja oss. Miljöförstöring och utrotning av arter är på så vis hot mot de mänskliga rättigheterna, som därmed kan sägas vara beroende av naturens rättigheter.²⁹² Genom att brott mot naturens rättigheter dessutom ofta innebär kränkningar av de mänskliga rättigheterna och urfolks rättigheter, är naturens rättigheter och de mänskliga rättigheterna nära sammanlänkade med varandra. Det är därför nödvändigt att ta brott mot naturens rättigheter på allvar, inte bara för att skydda naturen, utan för att också de mänskliga rättigheterna ska skyddas.²⁹³

Rätten till en god miljö finns idag inte stadgad som en bindande mänsklig rättighet i svensk rätt. En fråga som här är på sin plats att ställa är om det inte vore mer ändamålsenligt att helt strunta i att införa naturen som rättssubjekt med egna rättigheter och istället skydda naturen genom att göra en välmående natur till en mänsklig rättighet i Sverige. Som ovan konstaterats krävs en välmående natur för att många av de mänskliga rättigheterna ska kunna uppfyllas, så varför inte bara införa en god miljö som en mänsklig rättighet och nöja sig där? Ur ett posthumanistiskt perspektiv går det dock att se hur ett stadgande enligt vilket naturen bör skyddas endast eftersom vi människor är beroende av den, vore alltigenom antropocentriskt. Skyddet för naturen skulle nämligen utgå från oss människor och våra behov. Genom en sådan reglering skulle det uppstå luckor i naturskyddet, för vem skulle värna om att skydda

²⁹⁰ Kauffman & Martin 2016, s. 133.

²⁹¹ Babcock, H. M., “A Brook with Legal Rights: The Rights of Nature in Court”, *Ecology Law Quarterly* 43:1, 2016, s. 49.

²⁹² Naturskyddsforeningen, “Miljö och mänskliga rättigheter går hand i hand”, 2019. Tillgänglig: <https://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/miljo-och-manskliga-rattigheter-gar-hand-i-hand> [hämtad 2020-11-23]; IUCN, “IUCN programme 2017-2020”, Hawaii, USA, 2016, s. 13; 19; 29. Tillgänglig: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/WCC-6th-001.pdf> [hämtad 2020-11-24].

²⁹³ Sheehan, L. & Wilson G., “Fighting for Our Shared Future: Protecting Both Human Rights and Nature’s Rights”, *Earth Law Center*, 2015, s. 11. Tillgänglig: <http://bit.ly/1Ng3VyQ> [hämtad 2020-11-23].

den naturen som inte är av direkt värde eller nytta för oss människor? Det finns en stor risk att endast de delarna av naturen som utifrån ett mänskligt perspektiv är skyddsvärda, vackra eller på annat sätt användbara kommer att skyddas genom en sådan rättighetsbestämmelse.²⁹⁴ Det kan också bli så att naturen bara anses värd att bevara så länge dess värde för oss är större än det alternativa värde som skulle uppstå vid dess exploatering.

Detta antropocentriska sätt att skydda naturen genom att göra rätten till en god natur till en mänsklig rättighet är således dömt att missa sitt mål. För att naturen ska ges ett tillräckligt skydd krävs det således nya, mer biocentriska sätt att skydda naturen på.²⁹⁵ Sett ur ett posthumanistiskt perspektiv är det ofrånkomligt att naturen behöver skyddas på grund av sitt intrinsikala värde och att den behöver tillskrivas bindande rättigheter som det tillfaller någon behörig person, ombudsman eller myndighet att företräda. Detta för att naturens intressen inte ska riskera att försummas och för att naturen ska ges en juridisk röst. Härigenom skulle naturen även tillåtas existera för sin egen skull och inte bara för att gynna människan.²⁹⁶

Att naturen tillerkänns rättigheter utesluter dock inte att människans rätt till en välmående natur *dessutom* regleras som en rättighet i regeringsformens andra kapitel. Genom att erkänna både naturens inneboende rättigheter och människors rätt till naturen skulle problemet med en på många sätt försummad natur nämligen angripas från två olika infallsvinklar. Därmed skulle naturen ges ett starkare rättsligt skydd. Dock kvarstår det faktum att tanken om att människan skulle ha "rätt" till naturen inte är förenlig med posthumanismen eller post-antropocentrismen. Enligt dessa filosofier är naturen nämligen inte en mänsklig ägodel, utan människa och natur ses som en enhet.²⁹⁷ Detta är något som behöver tas i beaktande inför en eventuell reglering av människans rätt till naturen för att bestämmelsen inte ska bidra till att tanken om mänsklig överhöghet över naturen får ytterligare fäste.

5.2 Rättspolitiska möjligheter kopplade till naturen som rättssubjekt

I detta delkapitel kommer det att poneras att naturens rättigheter skulle införas i svensk rätt. Utifrån denna tanke kommer det att reflekteras kring vad Sverige bör ta med sig från Ecuadors sätt att reglera frågan, hur en sådan reglering skulle kunna ta sig uttryck i svensk rätt och hur ett införande av naturens rättigheter skulle kunna bidra till att naturen gavs en starkare ställning och ett starkare skydd i Sverige.

5.2.1 Hur Sverige kan inspireras av Ecuador

För att Sveriges lagar och mål som ämnar skydda naturen och bidra till uppnåendet av hållbar utveckling bättre ska kunna fylla sin funktion, behöver Sverige anamma vissa av Ecuadors lösningar på frågan om hur naturen på bästa sätt ska skyddas. Sett ur ett posthumanistiskt

²⁹⁴ Strömberg 2016, s. 129 f.

²⁹⁵ Borràs, S., "New transitions from human rights to the environment to the rights of nature", *Transnational Environmental Law* 5:1, 2016, s. 142 f.

²⁹⁶ Fishel 2017, s. 54.

²⁹⁷ Nimmo 2015, s. 196.

perspektiv återspeglar Ecuadors mål och bestämmelser till skydd för naturen nämligen på ett bättre sätt de posthumanistiska tankarna om att människor behöver agera etiskt gentemot naturen och söka existera i harmoni med den för att ett hållbart samhälle ska kunna uppnås. Något som bidrar till detta är att Ecuadors bestämmelser och mål om hållbar utveckling i stor utsträckning syftar till att det goda livet, det vill säga en harmonisk relation mellan människa, samhälle och natur, ska uppnås. Genom detta tillvägagångssätt binds nämligen naturens och människors intressen samman och resultatet blir att naturen ges ett starkt skydd.²⁹⁸

Ytterligare en aspekt som bidrar till målens och bestämmelsernas förenlighet med posthumanismen är att Ecuador i förordet till sin grundlag slår fast att människor utgör en del av naturen.²⁹⁹ Detta ställningstagande återger en central del av posthumanismens filosofi, enligt vilken människan och naturen ses som sammankopplade.³⁰⁰ Det lägger också grunden för övriga bestämmelser som reglerar relationen mellan människa och natur. Utan en liknande formulering hade uppdelningen mellan människa och natur inte suddats ut och människans överhöghet över naturen hade fortfarande varit ett faktum. Att erkänna att människan och naturen utgör en enhet är därmed en förutsättning och en nödvändighet för att regleringen av relationen mellan människa och natur ska kunna anses som posthumanistisk. Detsamma gäller vid ett eventuellt stadgande av människans rätt till en god natur. För att en sådan rättighet inte ska bekräfta den antropocentriska föreställningen om att naturen är något som tillhör människan behöver Sverige, precis som Ecuador,³⁰¹ nämligen understryka att nyttjandet av naturen inte får ske på ett sätt som skulle skada naturen eller bryta mot dess rättigheter.³⁰² Införandet av en rätt till naturen som tar dessa faktorer i beaktande skulle, jämte lagar om naturens rättigheter, innebära att Sveriges skydd för naturen väsentligen stärktes.

Vad gäller naturens rättigheter ses de i Ecuador som en viktig komponent i landets strävan efter att uppnå en hållbar utveckling.³⁰³ Genom att Ecuador har tillerkänt naturen rätten att bland annat respekteras för sin existens och för upprätthållandet och återskapandet av sina livscyklar, strukturer, funktioner och utvecklingsprocesser,³⁰⁴ blir det möjligt för naturen att i juridiska sammanhang bemötas med tillbörlig respekt. Detta eftersom naturens intressen, i kraft av att de ges formen av bindande rättigheter, kan fungera som en motvikt mot miljöförstörande intressen. På detta vis skapar Ecuador jämvikt mellan naturens och människors intressen på ett sätt som Sverige ännu inte lyckats med. Genom att vi i Sverige införde naturen som ett rättighetsbärande subjekt skulle vi dock komma flera steg närmare en lagstiftning som på riktigt värnar om naturen och respekterar den för dess inneboende värde.

Till naturens rättigheter finns i Ecuador skyldigheter kopplade. De skyldigheter som tillfaller Ecuadors medborgare ger dem bland annat ett ansvar att respektera naturens rättigheter, att

²⁹⁸ Se avsnitt 4.2.

²⁹⁹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, preambel.

³⁰⁰ Fetherston 2020, s. 111; Nimmo 2015, s. 196.

³⁰¹ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 66(27); 74 st. 1; 275 st. 3.

³⁰² Braidotti 2013, s. 82; 87.

³⁰³ Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021, s. 64.

³⁰⁴ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 1.

bevara en välmående miljö samt att använda naturresurserna på ett rationellt och långsiktigt hållbart sätt.³⁰⁵ Även staten har långtgående, bindande skyldigheter att värna om miljön.³⁰⁶ Det Sverige kan ta med sig av detta är att vi också borde tillskriva både människor och staten skyldigheter som inte går att argumentera bort. Om miljöskydd är något som vi verkligen vill värna om och om hållbar utveckling är något som vi vill uppnå, är bindande skyldigheter i fråga om skydd för naturen, istället för icke bindande målsättningar, ett måste. Det blir annars för lätt för människan att hålla fast i sina självpålagda privilegier och att fortsätta se på naturen som underlägsen oss. Enligt posthumanismen behöver vi göra det motsatta: frånsäga oss vissa privilegier och istället agera etiskt och välvilligt gentemot naturen.³⁰⁷

Ett sista område som jag vill lyfta fram där Sverige skulle kunna inspireras av Ecuador gäller vem som får föra talan å naturens vägnar. För oavsett om en redan etablerad myndighet eller en ny ombudsman ges i uppdrag att se till att naturens rättigheter tillgodoses i Sverige bör vi, likt Ecuador,³⁰⁸ möjliggöra för alla, och inte bara sakägare, att kräva att myndigheten vidtar åtgärder för att skydda naturens rättigheter. Intresset av att naturen bevaras hänger nämligen inte nödvändigtvis samman med att någon personligen berörs av ett beslut på ett sådant sätt att denne är att betrakta som sakägare. Genom att även allmänheten ges möjlighet att tala för naturen, skulle myndigheter kunna uppmärksammas på frågor som de annars hade missat. Naturen skulle därmed förse med fler beskyddare vilket skulle bidra till att dess rättigheter skulle kunna tillgodoses i än större utsträckning.

5.2.2 Inkorporering av naturen som rättssubjekt i svensk rätt

Det har ovan konstaterats att reglerna om naturens rättigheter måste utformas på ett tydligt sätt. Av särskild vikt är att det framgår vad som avses innefattas i begreppet "naturen".³⁰⁹ Begreppet "naturen" kan ha många olika betydelser, men enligt nationalencyklopedin är en av de vanligaste att begreppet tolkas som "den av människan (väsentligen) opåverkade omgivningen i form av växter, djur, landformer osv".³¹⁰ Till detta bör räknas entiteter såsom berg, dalar, fjäll, skogar, floder, sjöar, hav, flora och fauna. Även atmosfären bör ingå, vilket vore förmånligt ur ett naturskyddsperspektiv eftersom man genom en inkludering av den skulle komma åt ännu fler typer av miljöskadliga verksamheter. I Miljöpartiets senaste motion till riksdagen angående att naturens rättigheter bör införas i regeringsformen, föreslås att "[n]aturen, inklusive ekosystem och inhemska arter" ska garanteras rättigheter.³¹¹ Denna formulering anser jag på ett bra sätt ringar in vad det är man vill ska skyddas.

Vad gäller vilka rättigheter naturen ska ges föreslår Miljöpartiet att naturen ska garanteras rätten att naturligt existera, blomstra, regenerera och utvecklas; rätten till restaurering,

³⁰⁵ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 83(6).

³⁰⁶ A.a. art. 71 st. 3; 72 st. 2; 73 st. 1; 277(1); 319 st. 2; 397; 403; Organisk miljöbalk 2017, art. 7.

³⁰⁷ Braidotti 2013, s. 88.

³⁰⁸ Republiken Ecuadors grundlag 2008, art. 71 st. 2; Organisk miljöbalk 2017, art. 304.

³⁰⁹ Se avsnitt 5.1.1.

³¹⁰ Nationalencyklopedin, "natur", 2020. Tillgänglig:

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/natur> [hämtad 2020-11-25].

³¹¹ Motion 2019/20:3306 (MP).

återhämtning och bevarande; samt rätten att utföra sina naturliga funktioner.³¹² Det jag saknar i dessa formuleringar är naturens rätt att bli respekterad – en rättighet som understryks i Ecuadors grundlag. Därtill bör naturen ges rätten att försvara dessa rättigheter, vilket lämpligen bör ske genom att människor ges rätten att åberopa brott mot naturens rättigheter till behörig myndighet eller ombudsman som kan föra naturens talan i rätten. Det bör dock understrykas att det är naturen som är subjektet och att det uppdraget människor ges går ut på att företräda *naturens* intressen. Naturens rättigheter ska även kunna tillämpas ex officio av myndighet eller domstol i fall där ingen av parterna åberopat dem, vilket är något som förekommer att domare i Ecuador gör, sedan de skaffat sig kunskaper om innebörden av naturens rättigheter.³¹³ Processuella bestämmelser och viktiga detaljer kopplade till naturens rättigheter skulle kunna tydliggöras i en lag om naturens rättigheter, av vilken det bland annat bör framgå vilken domstol som ska döma i frågor om brott mot naturens rättigheter.

En viktig fråga som kvarstår är var i lagen bestämmelserna om naturens rättigheter lämpligen ska inkorporeras. Ett förslag är att formuleringarna i miljöbalkens portalparagraf om att “naturen har ett skyddsvärde” och att “människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl”³¹⁴ skulle kunna ändras. Istället skulle de kunna inbegripa posthumanistiska ställningstaganden om att naturen har ett intrinsiskt värde, att människan utgör en del av naturen och att hennes rätt att nyttja naturen är förenad med ett ansvar att se till att detta sker på ett långsiktigt hållbart sätt, i harmoni med naturen och i enlighet med naturens rättigheter. Vidare skulle en sjätte punkt kunna läggas till i miljöbalkens andra stycke, av vilken det skulle kunna framgå att miljöbalken ska tillämpas så att naturens rättigheter tillgodoses.

En nackdel med denna lösning är att naturens rättigheter inte skulle bli bindande om de enbart reglerades i miljöbalkens portalparagraf. Detta talar för att naturens rättigheter istället bör inkorporeras i regeringsformens andra kapitel där de grundläggande fri- och rättigheterna regleras. Regeringsformen skulle, i enlighet med Miljöpartiets förslag, därmed kunna utökas med en ny paragraf, nämligen 2 kap. 26 §, i vilken naturens rättigheter skulle kunna regleras. Så länge en ny rubrik läggs till ovanför bestämmelsen, kallad “Naturens rättigheter”, skulle denna lösning kunna bli lyckad. Annars skulle naturens rättigheter nämligen hamna under rubriken “Förutsättningar för begränsningar av människors fri- och rättigheter”, vilket vore missvisande. För visserligen kan naturens rättigheter till viss del komma att begränsa människors äganderätt eller näringsfrihet bland annat, men naturens rättigheter bör lämpligen behandlas som egna rättigheter snarare än som blott begränsningar av människors rättigheter. Därför bör en ny rubrik läggas till.

Vilket av dessa två tillvägagångssätt är då mest ändamålsenligt sett ur ett naturskydds-perspektiv? Vad som talar för att naturens rättigheter ska inkorporeras i grundlagen är att naturen därigenom skulle få ett starkare skydd än om de endast infördes i miljöbalkens

³¹² Motion 2019/20:3306 (MP).

³¹³ Kauffman & Martin 2016, s. 139.

³¹⁴ 1 kap. 1 § 1 st. MB.

portalparagraf. Genom att de inkorporerades i regeringsformens andra kapitel, till skillnad från nuvarande grundlagsskydd i regeringsformens första kapitel som endast har formen av ett målsättningsstadgande, skulle de nämligen bli obligatoriska att följa. De skulle dessutom enligt normhierarkin få företräde framför vanlig lag. Det som däremot talar emot ett införande av naturens rättigheter i regeringsformen är att grundlagarna tar längre tid att ändra än andra lagar. Det krävs nämligen att riksdagen fattar två likalydande beslut, mellan vilka det hålls ett riksdagsval, för att en grundlag ska kunna ändras. Frågan om ifall grundlagen ska ändras kan också avgöras genom en folkomröstning, vars utfall är bindande om mer än hälften röstar emot förändringen.³¹⁵ Dock anser jag det vara av stor vikt att beslutet om att föra in naturens rättigheter i svensk rätt är demokratiskt fattat och har backning av en majoritet av befolkningen för att naturens rättigheter, när de väl är införda, också ska respekteras. Av denna anledning betraktar jag det som rimligt att proceduren får ta lång tid.

Jag förespråkar att vi i Sverige, likt i Ecuador, inför naturens rättigheter såväl i grundlagen som i miljöbalken för att de ska få så stort genomslag som möjligt. Det skulle även behöva anges i generationsmålet att naturens rättigheter behöver respekteras för att målet ska kunna nås. För att människans relation till naturen verkligen ska förbättras ur ett posthumanistiskt perspektiv behöver även samtliga nuvarande lagar och deras tillämpning ses över, för att säkerställa att de överensstämmer med naturens rättigheter.³¹⁶ Stora delar av miljöbalken och speciallagstiftningen på miljörettens område skulle av denna anledning behöva omarbetas för att se till att de medverkar till, snarare än motarbetar, uppnåendet av naturens rättigheter.

5.2.3 Hur vi genom lag kan skapa ett förändrat förhållningssätt till naturen

Den moderna människans herravälde över naturen är orsaken till många av de miljöproblem vi står inför idag.³¹⁷ Ett möjligt sätt att bemöta och bekämpa dessa problem och att uppnå en bättre tillvaro för allt liv på jorden är att i både lag och tillämpning erkänna och respektera naturens rättigheter.³¹⁸ Idén om naturens rättigheter utmanar nämligen föreställningarna om att människan är separerad från naturen och att människan har rätt att dominera över livet på jorden. Dessa föreställningar har lett till en utveckling där naturen ses som en resurs som vi kan utnyttja för ekonomisk vinnings skull.³¹⁹ Vi behöver se bortom denna tidigare rådande humanistiska och antropocentriska världsbild där människan står i centrum och där människors intressen står över alla andra intressen. Fokus måste istället skiftas till naturens behov, både i lagstiftningen och i vårt förhållningssätt till naturen, för att en välmående miljö ska kunna garanteras. För att uppnå detta behöver vi utgå från *reaktören*, det vill säga miljön, och vad den klarar av, istället för *aktören*, det vill säga människan. Detta kan med andra ord

³¹⁵ 8 kap. 14 och 16 §§ RF.

³¹⁶ Sheehan, L., "Implementing Nature's Rights Through Regulatory Standards", Vermont Journal of Environmental Law 20:3, 2019, s. 228.

³¹⁷ Se avsnitt 1.1.

³¹⁸ Wilson, G., Bender, M. & Sheehan, L., "2016 Update: Fighting for Our Shared Future: Protecting Both Human Rights and Nature's Rights", Earth Law Center, 2016, s. 32. Tillgänglig: <http://bit.ly/ELCreport> [hämtad 2020-11-23].

³¹⁹ Larsdotter Thiel, P., "Transformativ lagstiftning förändrar samhället", Biodiverse 24:1, 2019, s. 12 f.

uttryckas som att vi behöver gå från en antropocentrisk till en mer biocentrisk modell för lagstiftning. Naturens rättigheter är ett bra exempel på en sådan biocentrisk reglering.

Genom att lagstifta om naturens rättigheter skulle sättet som människor ser på naturen kunna förändras. Att naturen ska behandlas med respekt kan ses som en moralisk pekpinne, men införandet av sådana moraliska uppfattningar i lagen är ett sätt att i förlängningen bidra till att påverka människors beteenden i önskvärd riktning.³²⁰ För att en verklig förändring ska kunna ske och för att vi ska kunna lösa de klimat- och miljörelaterade problem vi står inför räcker det dock inte med att enbart införa nya lagar. En förändring behöver även ske på samhällsnivå genom att åtgärder vidtas på flera nivåer i samhället. Vi måste nämligen finna nya, mer etiska sätt att leva tillsammans med naturen utan att förstöra den samt välja bort miljöförstörande alternativ till förmån för mer miljövänliga. Ett erkännande av naturens rättigheter i lag vore dock ett effektivt sätt att främja en sådan förändring.

När naturen ges rättigheter ges människor, och inte minst rättstillämparen, en motsvarande skyldighet att alltid överväga om en viss aktivitet är förenlig med naturens rättigheter.³²¹ Naturens rättigheter innebär på så vis att högre krav skulle komma att ställas på sådana verksamheter som redan getts tillstånd. Naturen skulle också ges ett starkare skydd än idag eftersom dess rättigheter skulle behöva beaktas vid varje ny tillståndsprövning. Detta medför att det inte längre vore möjligt att i lika hög utsträckning som idag sätta ekonomiska intressen framför naturbevarande dito. Genom naturens rättigheter skulle miljöförstörande aktiviteter nämligen inte längre kunna bortförklaras med att de bidrar till ekonomisk vinst. Vi människor skulle därmed behöva anpassa oss efter naturen och bli mer lyhörda inför dess behov, för att inte riskera att bryta mot naturens rättigheter. På detta vis skulle människan decentraliseras, vilket skulle kunna bidra till att vi börjar se på oss själva som en del av naturen. Därigenom skulle bandet mellan människan och naturen stärkas, vilket skulle lägga grunden för en förändring i hur vi förhåller oss till naturen.

Då vi människor besitter mycket makt har vi också ett moraliskt ansvar att bland annat ge en röst till dem som saknar möjlighet att föra sin egna juridiska talan. Enligt posthumanismen är det inte en självklarhet att människan är den enda varelse som ska kunna utgöra ett subjekt med egna rättigheter.³²² Vem eller vad som kan utgöra ett rättssubjekt bör utifrån såväl ett etiskt som ett posthumanistiskt perspektiv därför utökas till att även omfatta naturen, för att naturens intressen ska tillåtas få större genomslag. Införandet av naturen som rättssubjekt har nämligen ansetts kunna bidra till att tolkningen och tillämpningen av bestämmelser på miljöområdet görs på ett sätt som bättre gynnar naturen. Detta eftersom ekologiska aspekter skulle behöva beaktas i större utsträckning.³²³

³²⁰ Strömberg 2016, s. 130.

³²¹ Kauffman & Martin 2016, s. 139.

³²² Bruncevic, M., "Subjektets död: en postapokalyptisk livvaka", *Ord&Bild* 1, 2017, s. 62.

³²³ Stutzin 1976, s. 129.

Ett erkännande av naturens rättigheter skulle leda till att det öppnades upp för samtal om naturskydd och bevarande av miljön som annars inte hade inletts. Det skulle väcka tankar och förhoppningsvis i längden leda till att människan får en mer ödmjuk och respektfull relation till naturen. Om vi ständigt kritiskt utvärderar hur våra val påverkar planeten, försöker minska vår negativa påverkan samt strävar efter att bidra till en mer välmående planet, skulle både vi själva och naturen gynnas.³²⁴ Det skulle vara i allas intresse att vi förhöll oss till naturen på ett hållbart sätt. Sammantaget skulle införandet av naturen som rättssubjekt öka våra chanser att nå upp till satta målsättningar i fråga om ekologiskt hållbar utveckling, då naturens intressen på ett helt annat sätt än nu hade tillåtits sätta agendan. Ett erkännande av naturens rättigheter i både lag och tillämpning skulle således göra Sverige till ett föregångsland i fråga om att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling, vid sidan om Ecuador och andra länder som också erkänt naturens rättigheter.

³²⁴ Sheehan, L., "Implementing Nature's Rights Through Regulatory Standards", Vermont Journal of Environmental Law 20:3, 2019, s. 242.

6 Slutsats

6.1 Avslutande konklusioner

Den här uppsatsen har utgjort en intervention i forskningsdebatten om naturens rättigheter genom att redogöra för, och utifrån ett posthumanistiskt perspektiv jämföra, hur skyddet för naturen regleras i Sverige, som ännu inte har erkänt naturens rättigheter, och i Ecuador, som införde naturen som rättssubjekt i sin grundlag år 2008. Därefter har det i uppsatsen, med posthumanismen som verktyg och med Ecuador som exempel, analyserats hur skyddet för naturen i svensk rätt skulle kunna stärkas av att vi införde naturen som rättssubjekt med egna rättigheter i vår nationella lagstiftning. Frågor som kan väckas inför ett erkännande av naturens rättigheter har också besvarats i syfte att undvika eventuella fallgropar som skulle kunna underminera eller begränsa rättigheternas genomslagskraft.

Genom uppsatsens funktionalistiska jämförelse av Sverige och Ecuadors övergripande mål och bestämmelser till skydd för naturen har jag kunnat visa att Ecuador i flera avseenden har åstadkommit en lagstiftning som bättre återspeglar posthumanistiska värderingar. Exempelvis har Ecuador men inte Sverige tillerkänt naturen flertalet rättigheter. Till dessa rättigheter finns motsvarande skyldigheter kopplade, som bland annat kräver att människor respekterar naturens rättigheter, bevarar en välmående miljö, använder naturresurserna på ett långsiktigt hållbart sätt och eftersträvar ett liv i harmoni med naturen. Härigenom tillåts naturen sätta gränserna för mänskligt handlande och den antropocentriska världsbilden som sätter människan i centrum utmanas genom att även naturen ges status som rättssubjekt. I Sverige gör uttalanden om att människan har rätt att förändra och bruka naturen att vår reglering är att betrakta som mer antropocentrisk. Det faktum att våra mål och bestämmelser till skydd för naturen inte är obligatoriska att följa försvagar också naturskyddet i Sverige.

Likheter som har observerats mellan länderna är att flera av både Sverige och Ecuadors mål och bestämmelser till skydd för naturen utgår från hållbar utveckling. Båda länderna erkänner även att naturen har ett inneboende värde och att människan är beroende av naturen. Även vid sådana här ställningstaganden som är gemensamma för länderna går dock Ecuador steget längre än Sverige genom att erkänna att människan utgör en del av naturen. Därmed utmanas den antropocentriska föreställningen om människans överhöghet över naturen och den posthumanistiska tanken om att människa och natur är ouplösligt sammanflätade lyfts fram.

Genomförandet av jämförelsen har visat att Sverige, liksom Ecuador, i lag skulle behöva erkänna naturens rättigheter för att våra övergripande mål och bestämmelser till skydd för naturen bättre ska återspeglar posthumanistiska värderingar och för att naturen i större utsträckning än idag ska respekteras. En förutsättning för att detta ska kunna uppnås är att naturen tillerkänns subjektstatus och egna rättigheter. För att regleringen av naturens rättigheter ska bli lyckad är det dock viktigt att bestämmelserna endast riktar sig mot människor och att de inte ger

naturen några skyldigheter, att de är utformade på ett tydligt och förutsägbart sätt samt att de utgår från naturen och syftar till att tillvarata dess intressen – oaktat om det är till fördel för människor eller inte. Det är också viktigt att regleringen uppfattas som ändamålsenlig genom att de miljömässiga fördelarna som skulle följa av ett erkännande av naturens rättigheter överväger de inskränkningar som de skulle innebära för vissa verksamhetsutövare. Av vikt är också att naturens rättigheter tillåts genomsyra hela det miljörättsliga fältet för att de inte ska förlora i trovärdighet genom att de riskerar att upphävas genom olika undantag.

Då naturen inte kan föra sin egna talan behöver den företrädas av någon, förslagsvis en redan etablerad myndighet eller en ny ombudsman. Alla människor ska även ges möjlighet att uppmärksamma denna myndighet på brott mot naturens rättigheter samt kräva att åtgärder vidtas för att naturens rättigheter skyddas. Vid tillämpningen av naturens rättigheter kommer vi människor att behöva göra antaganden om vad vi tror att naturen vill. Dessa antaganden måste vara i linje med ekologisk vetenskap och utgå från att det ligger i naturens intresse att bevaras och få fortleva, för att långsiktigt ekologiskt hållbar utveckling ska kunna främjas.

Naturens rättigheter skulle kunna inkorporeras på olika ställen i lagen. Exempelvis skulle de kunna inkorporeras i regeringsformens andra kapitel. Posthumanistiska ställningstaganden om att naturen har ett intrinsiskt värde, att människan utgör en del av naturen och att hennes rätt att nyttja naturen är förenad med ett ansvar att se till att detta sker på ett långsiktigt hållbart sätt, i harmoni med naturen och i enlighet med naturens rättigheter, skulle även kunna införas i miljöbalkens portalparagraf. Där skulle det också kunna framgå att miljöbalken ska tillämpas så att naturens rättigheter tillgodoses. Processuella bestämmelser kopplade till naturens rättigheter skulle kunna införas i en ny lag om naturens rättigheter. Därutöver skulle naturens rättigheter också kunna integreras i generationsmålet. Samtliga nuvarande lagar på miljörettens område och deras tillämpning skulle dessutom behöva ses över för att säkerställa att de överensstämmer med naturens rättigheter.

Filosofin om naturens rättigheter ger oss möjlighet att, med juridiken som verktyg, främja ett samhälle präglat av respekt och hänsyn för naturen. Genom att vi i Sverige i våra nationella lagar utvidgade kretsen av subjekt genom att även införa naturen som rättssubjekt med egna rättigheter, skulle vi bidra till ett förändrat sätt att betrakta naturen. Naturen skulle nämligen börja ses mer som ett subjekt med ett inneboende värde och med rättigheter som förtjänar att skyddas, än som ett objekt eller egendom som inom vissa gränser fritt kan utnyttjas. Ett införande av naturen som rättssubjekt skulle också främja en mer etisk, harmonisk, hållbar och jämställd relation mellan människa och natur samt bidra till en starkare sammankoppling dem emellan. Vi människor skulle också i större utsträckning behöva reflektera över vad våra handlingar får för konsekvenser för naturen och dess ekosystem, vilket skulle bidra till att vår negativa påverkan på klimatet minskades. Detta posthumanistiska, post-dualistiska och post-antropocentriska förhållningssätt till naturen skulle kunna innebära en lösning på många av de miljö- och klimatrelaterade utmaningar som tidigare levnadssätt har fört med sig. Det skulle också stärka det rättsliga skyddet för naturen i Sverige, öka våra chanser att nå

upp till satta miljömål och få Sverige att framstå som ett gott exempel när det kommer till att uppnå en långsiktig och ekologiskt hållbar utveckling.

Som nämnt är ny lagstiftning dock inte tillräckligt för att ensamt tackla de miljöproblem vi står inför. Nya lagar kan visserligen bidra till lösningen i form av en moralisk kompass som får oss att ändra vårt förhållningssätt till naturen, men därtill behöver förändringar även ske på en samhällelig och samhällsekonomisk nivå. Jag vill härmed understryka att jag genom den här uppsatsen inte funnit lösningen på klimatkrisen, utan har endast föreslagit hur en av otaligt många pusselbitar i det hållbara samhällets pussel skulle kunna se ut. Faktum kvarstår nämligen att samhället fortfarande utgår från en antropocentrisk världsbild. Det är också uppbyggt kring ett ekonomiskt system som främjar en ständig ekonomisk tillväxt som alltför ofta sker på djurens, naturens och miljöns bekostnad. Så även om införandet av naturen som rättssubjekt skulle föra oss närmare det hållbara samhället, har vi fortfarande en lång och snårig väg att gå innan vi når dit.

6.2 Återstående problem och förslag på vidare forskning

Miljön och skyddet av den är en i allra högsta grad aktuell politisk fråga. Det ska således bli intressant att se vilken riktning svensk miljöskyddslagstiftning kommer att ta i framtiden. Den här uppsatsen har undersökt möjliga sätt att inkorporera naturens rättigheter i svensk lag. I uppsatsen föreslår jag lösningar som på många sätt är nytänkande. Av historiska erfarenheter vet vi dock att dylika förändringar ofta vinner medhåll först efter en längre tid av motgång.³²⁵ Därför uppmuntrar jag till att göra en opinionsundersökning bland svenska folket för att se hur de ställer sig till en inkludering av naturen som rättssubjekt med egna rättigheter i svensk rätt. Det skulle också kunna kartläggas vad för faktorer som bidrar till att det anses som ett bra eller dåligt förslag, vad som skulle behöva tillkomma för att fler skulle ställa sig bakom förslaget och om det finns förslag på andra sätt att stärka miljöskyddet i Sverige.

Något som med fördel också hade kunnat utredas är utformningen av och uppgifterna för en myndighet vars ändamål vore att företräda naturen och dess rättigheter. Kanske skulle detta uppdrag kunna rymmas inom ramen för en redan existerande myndighet eller så skulle en helt ny "naturombudsman" behöva inrättas. Även hur lagarna om naturens rättigheter mer exakt skulle kunna utformas hade behövt utredas mer detaljerat.

Intressant vore också att undersöka närmare vilka praktiska effekter ett införande av naturens rättigheter skulle kunna få inom olika verksamheter såsom jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske, militärindustri, gruvnäring, infrastrukturutveckling och stadsplanering med mera. Genom att se till dessa effekter skulle det nämligen göras än tydligare hur naturens rättigheter hade kunnat påverka samhället i en mer hållbar riktning.

³²⁵ Jfr. bland annat avskaffandet av slaveriet eller kvinnors, urfolks och homosexuellas kamp för lika rättigheter. Se bland annat Boyd 2017, s. xxxii f.; 48; 220; Hallgren 2015, s. 55 f.

7 Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1975/76:209 *om ändring i regeringsformen.*

Prop. 1997/98:45 del I & II. *Miljöbalk.*

Prop. 1997/98:145. *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige.*

Prop. 2000/01:130. *Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier.*

Prop. 2001/02:72. *Ändringar i regeringsformen - samarbetet i EU m.m.*

Prop. 2004/05:150. *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag.*

SOU 2001:19. *Vissa grundlagsfrågor: delbetänkande.*

Lagtext

Asamblea Constituyente de Ecuador [Ecuadors konstitutionella församling], “Constitución de la República del Ecuador” [“Republiken Ecuadors grundlag”], Montecristi, Ecuador, 2008.

Asamblea Legislativa Plurinacional de Bolivia [Mångnationella staten Bolivias riksdag], “La Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien” [“Ramlagen om Moder Jord och holistisk utveckling för det goda livet”], lag 300, La Paz, Bolivia, 2012.

Asamblea Legislativa Plurinacional de Bolivia [Mångnationella staten Bolivias riksdag], “Ley de Derechos de la Madre Tierra” [“Lagen om Moder Jords rättigheter”], lag 071, La Paz, Bolivia, 2010.

Asamblea nacional de la República del Ecuador [Republiken Ecuadors nationalförsamling], “Código Orgánico del Ambiente” [“Organisk miljöbalk”], Quito, Ecuador, 2017.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation (EUT L 41, 14.2.2003, s. 26-32).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/35/EG av den 26 maj 2003 om åtgärder för allmänhetens deltagande i utarbetandet av vissa planer och program avseende miljön (EUT L 156, 25.6.2003, s. 17-24).

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1367/2006 av den 6 september 2006 om tillämpning av bestämmelserna i Århuskonventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor på gemenskapens institutioner och organ (EUT L 264, 25.9.2006, s. 13-19).

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (konsoliderad version) (EUT 326, 26.10.2012, s. 47-199).

Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europas (FN/ECE) konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor. Undertecknades den 25 juni 1998. UN Doc. ECE/CEP/43.

SFS 1974:152. *Kungörelse om beslutad ny regeringsform.*

SFS 1998:808. *Miljöbalk.*

Rättsfall

Mål C-6/64 Flaminio Costa mot E.N.E.L., ECLI:EU:C:1964:51.

Mål C-26/62 Van Gend & Loos mot Nederländerna, ECLI:EU:C:1963:1.

Mål C-263/08 Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening, ECLI:EU:C:2009:631.

NJA 2012 s. 921, Högsta domstolen, dom 2012-12-18, mål Ö4925-11.

Litteratur och bokkapitel

Abate, Randall S. *Climate Change and the Voiceless: Protecting Future Generations, Wildlife, and Natural Resources*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020 [cit. Abate 2020].

Berg, Nikolas, Berg, Ingrid & Hultman, Martin. *Naturens rättigheter: Att skapa fred med jorden*. Malmö: Roos & Tegnér, 2020 [cit. Berg et al. 2020].

Berry, Thomas. *Evening Thoughts: Reflecting on Earth as a Sacred Community*. San Francisco: Sierra Club Books, 2006.

Berry, Thomas. *The Dream of the Earth*. San Francisco: Sierra Club Books, 1988.

Berry, Thomas. *The Great Work: Our Way Into the Future*. New York: Bell Tower, 1999.

Bodansky, Daniel, Brunnée, Jutta & Rajamani, Lavanya. *International Climate Change Law*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Bosselmann, Klaus. "Grounding the rule of law", i *A Rule of Law for Nature: New Dimensions and Ideas in Environmental Law*, Voigt, Christina (red.), s. 75-93. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Boyd, David R. *The Rights of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*. Toronto: ECW Press, 2017 [cit. Boyd 2017].

Braidotti, Rosi. "Posthuman Critical Theory", i *Critical posthumanism and planetary futures*, Banerji, Debashish & Paranjape, Makarand R. (red.), s. 13-32. New Deli: Springer India, 2016 [cit. Braidotti 2016].

Braidotti, Rosi. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press, 2013 [cit. Braidotti 2013].

Bremdal, Patrik. "Är RF 1 kap. 2 § bara tomma ord? – Några tankar om målsättningsstadgandet i RF", i *De lege, Årsbok 2014. Regeringsformen 40 år 1974-2014*, Åhman, K. (red.), s. 57-68. Uppsala: Författarna och Iustus Förlag, 2014 [cit. Bremdal 2014].

Cullinan, Cormac. *Wild law: A Manifesto for Earth Justice*. 2 uppl., Cambridge: Green Books, 2011.

Ferrando, Francesca. *Philosophical Posthumanism*. London & New York: Bloomsbury Academic, 2019 [cit. Ferrando 2019].

Fetherston, Rachel. "Evolving a New, Ecological Posthumanism: An Ecocritical Comparison of Michel Houellebecq's *Les Particules élémentaires* and Margaret Atwood's *MaddAddam* Trilogy", i *Ethical Futures and Global Science Fiction*, Kendal, Zachary, Smith, Aisling, Champion, Giulia & Milner, Andrew (red.), s. 99-118. London & New York: Palgrave Macmillan, 2020.

Fishel, Stefanie R. "Performing the Posthuman: An Essay in Three Acts", i *Reflections on the Posthuman in International Relations The Anthropocene, Security and Ecology*, Eroukhmanoff, Clara & Harker, Matt (red.), s. 50-50. Bristol: E-International Relations, 2017 [cit. Fishel 2017].

Hallgren, Henrik. "Naturens rättigheter i en besjälad värld", i *Sånger från jorden: 32 röster för en ny relation till planeten*, Martling, Amanda & Askmar, Elinor (red.), s. 54-65. Uppland: Skörda förlag, 2015, [cit. Hallgren 2015].

Kurki, Visa A. J. *A Theory of Legal Personhood*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

Mason, Paul. *Clear Bright Future: A Radical Defence of the Human Being*. London: Allen Lane, 2019.

Merchant, Carolyn. *Radical Ecology: The Search for a Livable World*. New York: Routledge, 1992.

Miah, Andy. "A Critical History of Posthumanism", i *Medical Enhancement and Posthumanity*, Gordijn, Bert & Chadwick Ruth (red.), s. 71-94. 2 uppl. Dordrecht: Springer Netherlands, 2009.

Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotta. *Den svenska miljörätten*. 4 uppl. Uppsala: Iustus Förlag, 2017 [cit. Michanek & Zetterberg 2017].

Nimmo, Richie. "Apiculture in the Anthropocene: between posthumanism and critical animal studies", i *Animals in the Anthropocene: critical perspectives on non-human futures*, Human Animal Research Network Editorial Collective (red.), s. 177-199. Sydney: Sydney University Press, 2015 [cit. Nimmo 2015].

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2018 [cit. Sandgren 2018].

Valguarnera, Filippo. "Komparativ juridisk metod", i *Juridisk metodlära*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), s. 143-176. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2018 [cit. Valguarnera 2018].

Watson, Alan. *Legal Transplants*. Edinburgh: Scottish Academic Press Ltd., 1974 [cit. Watson 1974].

Westerlund, Staffan. *En hållbar rättsordning*. Uppsala: Författaren och Iustus Förlag, 1997 [cit. Westerlund 1997].

Wolfe, Cary. *What is Posthumanism?* Minneapolis; London: University of Minnesota Press, 2010.

Artiklar

Babcock, Hope M., "A Brook with Legal Rights: The Rights of Nature in Court", *Ecology Law Quarterly* 43:1, 2016, s. 1-51.

Borràs, Susana, "New transitions from human rights to the environment to the rights of nature", *Transnational Environmental Law* 5:1, 2016, s. 113-144.

Bruncevic, Merima, "Subjektets död: en postapokalyptisk livvaka", *Ord&Bild* 1, 2017, s. 60-65.

Ceballos, Gerardo, Ehrlich, Paul R., Barnosky, Anthony D., García, Andrés, Pringle, Robert M. & Palmer, Todd M., "Accelerated Modern Human-Induced Species Losses: Entering the Sixth Mass Extinction", *Science Advances* 1:5, 2015, s. 1-5 [cit. Ceballos et al. 2015].

Chapron, Guillaume & Epstein, Yaffa, "Ett rättighetsperspektiv på naturskydd", *Biodiverse* 24:1, 2019, s. 4-6 [cit. Chapron & Epstein 2019].

Chapron, Guillaume, Epstein, Yaffa & López-Bao, José Vicente, "A rights revolution for nature: Introduction of legal rights for nature could protect natural systems from destruction", *Science* 363:6434, 2019, s. 1392-1393.

Crutzen, Paul J., "Geology of mankind", *Nature* 415, 2002, s. 23.

Crutzen, Paul J. & Stoermer, Eugene F., "The Anthropocene", *Global Change Newsletter* 41, 2000, s. 17-18.

Dalhammar, Carl, "Miljömålen och miljöbalken – Möjligheter till rättsligt genomdrivande av miljö kvalitetsmål", IIIIEE Report 2008:1, Rapport inom forskningsprogrammet ENGO, 2008 [cit. Dalhammar 2008].

Davies, Margaret, "Persons, Property, and Community", *feminists@law* 2:2, 2012, s. 1-21.

Emmelin, Lars & Lerman, Peggy, "Miljöregler – hinder för utveckling och god miljö?", Research Report 2004:09, Blekinge Tekniska Högskola, 2004 [cit. Emmelin & Lerman 2004].

Gordon, Gwendolyn J., "Environmental Personhood", *Colombia Journal of Environmental Law* 43:1, 2017, s. 49-91.

Hallström, Pär, "Att jämföra konstitutioner", *SvJT*, 2010 s. 573-587.

Husa, Jaakko, "The Future of Legal Families", *Oxford Handbook Online*, 2016. Tillgänglig: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935352.001.0001/oxfordhb-9780199935352-e-26> [hämtad 2020-10-30].

Kauffman, Craig M. & Martin, Pamela L., "Testing Ecuador's Rights of Nature: Why Some Lawsuits Succeed and Others Fail", *World development* 92, 2016, s. 130-142 [cit Kauffman & Martin 2016].

Kotze, Louis J. & Villavicencio Calzadilla, Paola, "Somewhere between Rhetoric and Reality: Environmental Constitutionalism and the Rights of Nature in Ecuador", *Transnational Environmental Law* 6:2, 2017, s. 401-434 [cit. Kotze & Villavicencio Calzadilla 2017].

Käll, Jannice, "Converging Human and Digital Bodies", *Juridiska institutionens skriftserie, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, skrift 023*, 2017.

Larsdotter Thiel, Pella, "Transformativ lagstiftning förändrar samhället", *Biodiverse* 24:1, 2019, s. 10-13.

Næss, Arne, "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary", *Inquiry* 16:1, 1973, s. 95-100.

Rockström, Johan, Steffen, Will, Noone, Kevin, Persson, Åsa, Chapin III, F. Stuart, Lambin, Eric, Lenton, Timothy M., Scheffer, Marten, Folke, Carl, Schellnhuber, Hans Joachim, Nykvist, Björn, de Wit, Cynthia A., Hughes, Terry, van der Leeuw, Sander, Rodhe, Henning, Sörlin, Sverker, Snyder, Peter K., Costanza, Robert, Svedin, Uno, Falkenmark, Malin, Karlberg, Louise, Corell, Robert W., Fabry, Victoria J., Hansen, James, Walker, Brian, Liverman, Diana, Richardson, Katherine, Crutzen, Paul & Jonathan Foley, "Planetary boundaries: Exploring the safe operating space for humanity", *Ecology and Society* 14(2):32, 2009. Tillgänglig: <https://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/> [hämtad 2020-09-28].

Sheehan, Linda, "Implementing Nature's Rights Through Regulatory Standards", *Vermont Journal of Environmental Law* 20:3, 2019, s. 227-242.

Spaak, Torben, "Rättspositivism och juridisk argumentation", Juridisk tidskrift 3, 2005/06, s. 563-597 [cit. Spaak 2005].

Stone, Christopher D., "Should Trees Have Standing – Toward Legal Rights for Natural Objects", Southern California Law Review 45:2, 1972, s. 450-501.

Strömberg, Caroline, "Om naturens skyddsvärde i miljöbalkens portalparagraf", Nordisk miljörettslig tidskrift 2016:1, 2016, s. 123-132 [cit. Strömberg 2016].

Stutzin, Godofredo, "Should we recognize nature's claim to legal rights? An essay", Environmental Policy and Law 2:3, 1976, s. 129 [cit. Stutzin 1976].

Svensson, Eva-Maria, "De lege interpretata – om behovet av metodologisk reflektion", Juridisk publikation jubileumsnummer, 2014, s. 211-226.

Waldau, Paul, "Kweli ndugu yanga – the Religious Horizons of "Humans Are Primates"", Worldviews 11:1, 2007, s. 103-123.

Whittemore, Mary Elizabeth, "The problem of enforcing nature's rights under Ecuador's constitution: Why the 2008 environmental amendments have no bite", Pacific Rim Law & Policy Journal Association 20:3, 2011, s. 659-691 [cit. Whittemore 2011].

Zalasiewicz, Jan, Waters, Colin N., Summerhayes, Colin P., Wolfe, Alexander P., Barnosky, Anthony D., Cearreta, Alejandro, Crutzen, Paul, Ellis, Erle, Fairchild, Ian J., Gafuszka, Agnieszka, Haff, Peter, Hajdas, Irka, Head, Martin J., Assunção Ivar do Sul, Juliana A., Jeandel, Catherine, Leinfelder, Reinhold, McNeill, John R., Neal, Cath, Odada, Eric, Oreskes, Naomi, Steffen, Will, Syvitski, James, Vidas, Davor, Wagreich, Michael & Williams, Mark, "The Working Group on the Anthropocene: Summary of evidence and interim recommendations", Anthropocene 19, 2017, s. 55-60.

Övriga källor

Global Alliance for the Rights of Nature, "Universal Declaration of Rights of Mother Earth", 2020. Tillgänglig:

<https://therightsofnature.org/wp-content/uploads/FINAL-UNIVERSAL-DECLARATION-OF-THE-RIGHTS-OF-MOTHER-EARTH-APRIL-22-2010.pdf> [hämtad 2020-10-19].

Harmony with Nature, "Chronology", 2020. Tillgänglig:

<http://www.harmonywithnatureun.org/chronology/> [hämtad 2020-10-19].

Harmony with Nature, "Programme", 2020. Tillgänglig:

<http://www.harmonywithnatureun.org/> [hämtad 2020-10-19].

Harmony with Nature, "Rights of Nature Law, Policy and Education", 2020. Tillgänglig:

<http://www.harmonywithnatureun.org/rightsOfNature/> [hämtad 2020-10-19].

IPCC, “Climate Change 2014: Synthesis Report”, Genève, Schweiz, 2014. Tillgänglig: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_AR5_FINAL_full_wcover.pdf [hämtad 2020-09-28].

IUCN, “IUCN programme 2017-2020”, Hawaii, USA, 2016. Tillgänglig: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/WCC-6th-001.pdf> [hämtad 2020-11-24].

Nationalencyklopedin, “antropocen”, 2020. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/antropocen> [hämtad 2020-10-19].

Nationalencyklopedin, “natur”, 2020. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/natur> [hämtad 2020-11-25].

Naturens rättigheter, “Vätterns rättigheter – Rights of Lake Vättern”, 2020. Tillgänglig: <http://www.naturensrattigheter.se/vattern/> [hämtad 2020-09-16].

Naturskyddsföreningen, “Miljö och mänskliga rättigheter går hand i hand”, 2019. Tillgänglig: <https://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/miljo-och-manskliga-rattigheter-gar-hand-i-hand> [hämtad 2020-11-23].

Naturvårdsverket, “Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019: Med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan”, 2019. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6865-3.pdf?pid=24098> [hämtad 2020-10-28].

Naturvårdsverket, “Århuskonventionen – din rätt till miljöinformation”, 2020. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/Internationellt-miljoarbete/miljokonventioner/Arhuskonventionen--om-ratt-till-miljoinformation/> [hämtad 2020-11-10].

Parisavtalet. Antogs den 12 december 2015. Trädde i kraft den 4 november 2016.

Sametinget, “Sammanträdesprotokoll 2018:6”, 2018, s. 95 ff. Tillgänglig: https://www.sametinget.se/121919?file_id=1 [hämtad 2020-10-20].

Secretaría Nacional de Planificación y Desarrollo [Nationellt sekretariat för planering och utveckling], “Plan Nacional de Desarrollo 2017-2021 – Toda una Vida” [“Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021 – Ett helt liv”], Quito, Ecuador, 2017 [cit. Nationell plan för hållbar utveckling 2017-2021]. Tillgänglig: https://www.planificacion.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2017/10/PNBV-26-OCT-FINAL_OK.compressed1.pdf [hämtad 2020-11-05].

Sheehan, Linda & Wilson, Grant, “Fighting for Our Shared Future: Protecting Both Human Rights and Nature’s Rights”, Earth Law Center, 2015. Tillgänglig: <http://bit.ly/1Ng3VyQ> [hämtad 2020-11-23].

Sveriges miljömål, “Generationsmålet – miljöarbete för kommande generationer”, 2020. Tillgänglig: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/> [hämtad 2020-11-10].

Sveriges miljömål, “Miljömålen”, 2020. Tillgänglig: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/> [hämtad 2020-11-10].

Sveriges riksdag, “Naturens rättigheter. Motion 2017/18:3010 av Annika Lillemets m.fl. (MP)”, 2019. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/naturens-rattigheter_H5023010 [hämtad 2020-09-15].

Sveriges riksdag, “Naturens rättigheter. Motion 2019/20:3306 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP)”, 2019 [cit. Motion 2019/20:3306 (MP)]. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/naturens-rattigheter_H7023306 [hämtad 2020-09-15].

Wilson, Grant, Bender, Michelle & Sheehan, Linda, “2016 Update: Fighting for Our Shared Future: Protecting Both Human Rights and Nature’s Rights”, Earth Law Center, 2016. Tillgänglig: <http://bit.ly/ELCreport> [hämtad 2020-11-23].

WWF, “Living Planet Report 2016: Risk and resilience in a new era”, Gland, Schweiz, 2016. Tillgänglig: <https://is.gd/rcbOx9> [hämtad 2020-10-19].